

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Haridusteadus (humanitaarained) õppekava

Svetlana Trujevtseva

GÜMNASISTIDE ETNILISED HOIAKUD VENE ÕPPEKEELEGA KOOLIS

bakalaureusetöö

Juhendaja: Inger Kraav

Läbiv pealkiri: Gümnasistide etnilised hoiakud

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Inger Kraav
(emiriitdotsent)

.....
(allkiri ja kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

.....
(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2013

Resümee

Pealkiri: Gümnaasistide etnilised hoiakud vene õppekeelega koolis

Käesoleva töö eesmärgiks on selgitada välja vene keelt põhikeelena kasutavate noorukite etnilisi hoiakuid, akulturatsiooni Eestis ja keelekeskkonna mõju nende enesemääratlemisel. Bakalaureuse töö raames viidi läbi kuus individuaalset poolstruktureeritud intervjuud. Tulemused on näidanud, et vene kultuuri osa vene õpilaste etnilise identiteedi kujunemises on suurem. Nii vene kui eesti kultuuri mõju vene õpilaste etnilise identiteedi kujunemisele tekitas bikultuursust ja bikultuurset identiteeti, mis antud uurimuse käigus väljendusid pigem negatiivsest küljest.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade põhilistest teemadest, mis kuulusid käesoleva uurimistöö eesmärkide hulka: vähemusrahva akulturatsioon ja kohanemine, identiteet ja keelekeskkond. Eelnimetatud teemade hulka kuuluvad ka mitmed alateemad, mis aitasid jõuda uurimise eesmärgini ja mida kasutati uurimise taustana: kultuur ja multikultuursus, akulturatsiooni strateegiad, etniline ja sotsiaalne identiteet ja keeleõppe motivatsioon.

Märksõnad: mitmekultuursus, akulturatsioon, keelekeskkond, etniline identiteet

Abstract

Title: Russian High School Students' Ethnic Views

The objective of the paper is to identify ethnic views of native Russian speaking teenagers, acculturation in Estonia, and the influence of the language environment on their self-determination. Within the framework of this diploma paper, six individual semi-structured interviews were held. The results showed that Russian culture takes bigger part in shaping Russian students' ethnic identity. The simultaneous influence of Estonian and Russian culture on Russian students' ethnic identity formation caused biculturalism and bicultural identity, which may be regarded as a negative factor within this case study.

The theoretical part of the diploma work contains an overview of the main topics relating to the objectives of the research: acculturation and adaptation of ethnic minorities; identity and language environment. The aforementioned topics include several sub-themes, which were used as background research and helped to reach the objective: culture and multiculturalism, acculturation strategies, ethnic and social identity, and language learning motivation.

Keywords: multiculturalism, acculturation, language environment, ethnic identity

Sisukord

Sissejuhatus	5
<i>Mitmekultuuriline riik</i>	6
<i>Kultuur ja mitmekultuursus</i>	6
<i>Akultuuratsioon ja kohanemine</i>	7
<i>Akultuuratsiooni strateegiad</i>	9
<i>Teise põlvkonna vähemusrahvus</i>	10
<i>Identiteet</i>	11
<i>Sotsiaalne identiteet</i>	11
<i>Etniline identiteet</i>	12
<i>Keel ja keelekeskkond</i>	13
<i>Mikro-ja makrotasand</i>	14
<i>Keeleõppe motivatsioon</i>	15
Metoodika.....	16
<i>Andmekogumismeetodi kirjeldus</i>	16
<i>Valim</i>	16
<i>Mõõtevahendid</i>	16
<i>Protseduur</i>	17
<i>Andmeanalüüsi meetodid</i>	17
Tulemused ja arutelu	19
<i>1. Vene õpilaste suhe eesti kultuuriga</i>	19
<i>2. Vene õpilaste seotus Vene kultuuriga</i>	24
<i>3. Eesti ja vene kultuuri osa vene õpilaste etnilises identiteedis</i>	29
<i>Probleemipüstitus tulevasteks uuringuteks</i>	32
Tänu sõnad	33
Autorsuse kinnitus.....	33
Kasutatud kirjandus.....	34
Lisa 1. Intervjuuküsimuste kava eesti keeles	
Lisa 2. Intervjuuküsimuste kava vene keeles	
Lisa 3. Litereeritud intervjuu näidis 1	
Lisa 4. Litereeritud intervjuu näidis 2	
Lisa 5. Näidis intervjuu kodeerimisest	
Lisa 6. Näidis alakategooriate jaotumisest	

Sissejuhatus

Vähemusrahva elu domineerivas kultuuris on uurinud paljud autorid (Phinney, 1990; Berry, 1997; Kim, 2001; Lauristin et al., 1998; Rannut, 2005). See teema on aktuaalne ka meie maal, kuna Eesti on mitmekultuurne riik, kus elab 24,8% vene rahvusest inimesi (Statistikaamet... 2012). Eestis elavad vene noored osalevad korraga kahes kultuuris – eesti ja vene omas. Vastavalt sotsiaalse identiteedi teooriale bikultuursus võib kutsuda esile probleeme identiteedi kujunemisel, mis on tingitud kahe kultuuri väärtuste ja käitumiste erinevustest (Phinney, 1990). Tulenevalt sellest on valminud järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on vene õpilase suhe eesti kultuuriga?
2. Kuivõrd seotuna tunneb end vene õpilane vene kultuuriga?
3. Milline on kummagi maa osa õpilase etnilises identiteedis?

Eelnevalt läbiviidud uurimustest on selgunud, et ükski immigrant ei saa kohanemist täielikult vältida ja ei saa ka täielikult assimileeruda (Kim, 2001). Rannuti sõnul „tüüpilisemad identiteediprobleemid on seotud kas madala enese- ja oma rahvuskultuuri hinnanguga või vastupidi, enda üleväärtustamisega ja sihtkultuuri madala hinnanguga“ (Rannut, 2004:53). Eespool toodust lähtuvalt on bakalaureusetöö eesmärgiks selgitada välja vene keelt põhikeelena kasutavate noorukite etnilisi hoiakuid, akulturatsiooni Eestis ja keelekeskkonna mõju nende enesemääratlemisel. Keel hõlmab inimese ühtsustunnet ja enda identifitseerimist, akulturatsiooni liigid aga näitavad inimese suhtumist domineeriva ja enda rahvuskultuuri.

Uurimistöö koosneb kolmest peatükist: esimeses antakse teoreetiline ülevaade multikultuursusest, vähemusrahva akulturatsioonist ja kohanemisest, identiteedi liikidest ja nende kujunemisest, ja keelekeskkonnast. Teine peatükk käsitleb uurimuse eesmärke ja metoodikat ning viimases peatükis tuuakse välja olulisemad uurimistulemused ning teemakohane arutelu. Töö lõppu on paigutatud lisad, kus on muuhulgas välja toodud intervjuuküsimuste kava nii eesti kui vene keeles, näited litereerimisest, kodeerimisest ja memode näidistabel ja alakategooriate jagunemise tabel.

Mitmekultuuriline riik

Vastavalt Statistikaameti 2012. aasta andmetele elab Eestis 1 294 236 inimest, kellest 321 198 on vene rahvusest, 22 302 ukraina rahvusest, 12 419 valgevene rahvusest ja 889 770 eesti rahvusest (Statistikaamet... 2012). Kokku on esindatud 192 rahvust. 31,3% Eestis elavatest püsielanikest on mitte-eestlased. Eesti puhul on tegemist mitmekultuurilise riigiga, kus peaks valitsema kõikide selles riigis elavate rahvuste jaoks ühine kultuuriruum. Sotsiaalse kultuuriruumi kontseptsioon võimaldab kõikidel selles olijatel osaleda sotsiaalsfääris, avaliku ja eraelu valdkondades. Samuti tähendab see ühiste väärtuste, praktika, traditsioonide ja sõnavara omamist ja sotsiaalsetes institutsioonides osalemist (Lauristin & Heidmets, 1998). Sellisel juhul pole tegemist vähemusrahva enda kultuuri unustamisega või uue kultuuri vastu vahetamisega. Oma rahvuskultuur säilib osaliselt; sellele lisatakse mitmekesisust oma uue kodumaa kultuuri omandamisega (Lauristin & Heidmets, 1998; Kim, 2001). Kim (2001) lisab, et osalemine uues kultuuris sunnib meid taas iseennast leidma.

Kultuur ja mitmekultuursus

Mis on siis kultuur? Kultuuri mõistet on defineeritud erinevalt. Kõige üldisemas mõttes mõistetakse kultuuri kui inimese mitmekesisest tegevust, tema teadmiste ja kogemuste kogumit. Kultuur on õpitav ja omandatav ja koosneb väärtushinnangutest, normidest ja materiaalistest hüvedest (Rannut, 2004). Rannuti (2003) järgi on kultuur inimrühma enda elu korraldamine, muutmine ja taastootmine rühmana materiaalsete ja ideoloogiliste meetodite abil. Brooks (2012) defineerib kultuuri kõige elementaarsemat taset kui väärtuste, hoiakute, käitumise, keele, muusika ja kunsti kogumit, mis iseloomustab ühiskonda või väiksemat gruppi selle sees. Vastavalt Euroopa Kultuuriliste Väärtuste uuringu kokkuvõttele (2007) sidusid peaaegu 40% uuritavatest mõistet „kultuur“ kunstiga, 24% tavade, keele ja kogukonnaga ja 24% kirjandusega. Kõige vähem vastajatest (9%) sidusid mõistet „kultuur“ väärtuste ja uskumustega.. Sellest võib järeldada, et inimestele on omane defineerida kultuuri mõistet kui midagi, mis on seotud puhtalt kujutava kultuuri, mitte selle emotsionaalse osaga.

Inglis (2008) on toonud välja kultuuri kaheksa põhilist aspekti. Kultuur koosneb ideede mustritest, väärtustest ja uskumustest, mis on ühised teatud inimgrupile.

1. ühe grupi kultuur eristab seda teisest grupist (rahvakultuur, kõrg- või alamklassi kultuur, etniline kultuur, subkultuurid);
2. kultuur on tähendusrikas. Igal kultuuril on iseloomulik arusaamine sellest, mis sobib või ei sobi teatud kategooriasse;
3. grupisisised ideed, väärtused ja uskumused motiveerivad inimesi käituma ühel või teisel viisil;

4. grupi ideed, väärtused ja uskumused on saanud enda kuju sümbolites;
5. kultuur on õpitav;
6. kultuur on meelevaldne. See on inimeste tegevuse tulemus ja see muutub, kui muutuvad grupi elutingimused;
7. kultuur ja avalik võim on tihedalt üksteisega seotud. Kultuur on alati olnud mõjutatud võimuinstitutsioonide poolt;
8. kultuur ja avalik võim on tihedalt üksteisega seotud. Kultuur on alati olnud mõjutatud võimuinstitutsioonide poolt.

Race (2011) ütleb, et me kõik oleme kultuuriga seotud ja võime seda muuta, kuid kunagi ei saa sellest vabaneda ega vältida multikultuursust. Multikultuursus on otseselt seotud uurimistöö teemaga, sest selle uurimistöö uurimisküsimused ja eesmärk keskenduvad eesti ja vene kultuuri koosmõjust etnilise identiteedi tekkele. Mitmekultuursus on inimeste võime käituda kultuurisüsteemide, reeglite ja nõuete kohaselt ja suutlikkus vajadusel lülituda ümber teise kultuuri käitumismallidele (Oksaar, 1997). Zeytinoglu (2010) definitsioonid multikultuursusele on erinevate kultuuride rahulik koosseksisteerimine ja erinevate kultuuride tunnustamine ühiskonnas. Multikultuursust on mainitud esmakordselt 1965. aastal Kanada Kuningliku Kakskeelsuse Komisjoni (Canadian Royal Commission of Bilingualism) poolt. Poliitiliselt sai see ametlikuks 1971. aastal, kui seda iseloomustati kui nähtust, mis „julgustab rassilist ja etnilist harmooniat ja kultuuridevahelist mõistmist ning takistab getode moodustumist, viha, diskriminatsiooni ja vägivalda“ (Zeytinoglu, 2010; Race 2011:3).

Esialgne arusaam multikultuursusest oli seotud vähemusrühvaste ja aborigeenide kultuuri kaitsmisega (Zeytinoglu, 2010). John Rex (1996) pakub multikultuursuse nelja mudelit: 1) ühiskond, mis on ühtne avalikus elus, kuid soodustab mitmekesisust eraelus; 2) ühiskond, mis on ühtne avalikus elus, kuid soodustab või hoopis surub peale kultuuripraktika ühtsust eraelus või ühistegevuses; 3) ühiskond, mis lubab mitmekesisust avalikus elus ja soodustab erinevusi eraelu valdkondades; 4) ühiskond, milles on erinevus ja erinevad õigused avalikus elus, kuigi erinevate gruppide vahel on olemas märkimisväärne kultuuripraktika. Multikultuurse riigi ideaalne mudel oleks esimene, mille puhul mitmekultuursus on kooskõlas inimeste võrdsete võimalustega.

Akultuuratsioon ja kohanemine

Akultuuratsioon on erinevate kultuuritaustaga inimrühmade kokkupuude ja kontakt millele järgneb kultuuriline ja psühholoogiline muutus ühes või mõlemas grupis (Kim, 2001; Berry, 2006; Mahmud & Schölmerich, 2011). See tähendab funktsionaalset kohanemist, uue kultuuri

väärtuste aktsepteerimist ja omastamist (Rannut & Rannut 2004). Akulturatsiooni puhul keskendutakse pigem grupele kui indiviidile ja uuritakse, kuidas vähemusrahvus on seotud domineeriva ühiskonnaga (Phinney, 1990).

Adaptatsioon on inimese võime luua stabiilseid ja funktsionaalseid seoseid uues, harjumatus või muutunud kultuurikeskkonnas (Kim, 2001). Kui inimene siseneb uude kultuuri, võib ta tunda stressi, mis on põhjustatud uuest keskkonnast, normide ja keele mittetundmisest. Seega on adapteerumine traumaatiline sündmus. Kuid iga traumaatiline sündmus muudab inimest. Kohanemine aitab kaasa teiste inimeste, kultuuride ja iseenda paremale mõistmisele, laiendab maailmavaadet ja kultuuripädevust (Kim, 2001; Mahmud & Schölmerich, 2011).

Uurimistöö üheks läbivaks teooriaks on *kultuuridevahelise kohanemise teooria*, mis esitab sisseerandajates toimunud muutusi uue kultuuriga kohanemise tagajärjel. See teooria põhineb Young Yun Kim'i Lõuna-Koreas elavatel Ameerika immigrantide uurimisel. See näitas, et ameeriklased ei tundnud vajadust täielikult kohaneda uue, ameerika kultuurile teisejärgulise kultuuriga. Võib järeldada, et võim või selle puudumine võib edendada kohanemist (Allison, 2010). Ükski immigrant ei saa kohanemist täielikult vältida, kui ta viibib domineerivas kultuuris, on sellest funktsionaalselt sõltuv ja ei saa ka täielikult assimileeruda (Kim, 2001). Küsimus pole selles *kas* inimesed kohanevad või mitte, vaid *kuidas* ja *miks* see protsess toimub (Kim, 2001). Samas psühholoogid on järeldanud, et kultuuri ja käitumise vahel puudub seos, mis tähendab, et inimesed tegutsevad üldiselt viisidel, mis vastavad kultuurilistele mõjudele ja ootustele (Berry, 1997). Sellest saab järeldada, et adaptatsioon, mis on tingitud inimese ellujäämise instinktist ja kaotatud harmoonia taastamisest, hakkab toimuma iseenesest, kui ainus võimalik valik.

Edukaks eluks mitmekultuurses riigis on vaja omada mitmeid teadmisi ja oskusi. Esiteks peab olema motivatsioon kohanemiseks ehk soov osaleda ümbritsevas keskkonnas. Mida tugevam on see soov, seda rohkem pingutatakse domineerivas kultuuris osalemise nimel (Kim, 2001). Peab olema ka *kultuuripädevus* (cultural competence), mis on vastava keele ja kultuuri interaktsiooninormide tundmine. Kultuuripädevus soodustab suhtlemist inimestega teistest religioonidest, kultuuridest, rahvustest ja geograafilistest gruppidest (Rannut 2003; İçisag 2010). Young Yun Kim (2001) nimetab kultuuripädevust kommunikatiivseks pädevuseks ja jagab selle kognitiivseks, afektiivseks ja käitumuslikuks. Ta ütleb, et inimene ei suuda rahuldada enda materiaalseid, füüsilisi, psühholoogilisi ja sotsiaalseid vajadusi, kuni ta on omandanud piisava kommunikatiivse pädevuse taseme. Teiste inimeste väärtuste, käitumiste ja erinevate lähenemisviiside tunnistamist nimetatakse omakorda

kultuuriteadlikkuseks (cultural awareness). See on monokultuursuse vastand.

Kultuuriteadlikkuse eesmärgiks on laiendada maailmavaadet, teadvustada kultuuride erinevusi ja vabaneda stereotüüpidest (Içisag, 2010). Içisag (2010) järgi jaguneb kultuuriteadlikkus neljaks tasandiks:

1. „*minu komme on ainuõige*“ – inimesed ignoreerivad kultuuridevahelist kokkupõrget ja aktsepteerivad ainult enda kultuuri;
2. „*ma olen teadlik nende tavadest, kuid minu oma on õigem*“ – inimesed on teadlikud teiste inimeste tegutsemise viisist, kuid peavad enda viisi paremaks. Sellel staadiumil tajutakse kultuuridevahelisi erinevusi probleemide allikana;
3. „*minu tavad ja teiste tavad*“ – inimesed on teadlikud nii enda kui ka teiste tavadest ja valivad endale sobiva variandi vastavalt olukorrale. Sellel staadiumil jõutakse arusaamisele, et kultuurilised erinevused võivad pakkuda nii probleeme kui ka kasu, seega inimesed on valmis ära kasutama kultuurilist mitmekesisust uute lahenduste ja alternatiivide loomiseks;
4. „*meie tavad*“ – viimane staadium ühendab erineva kultuuritaustaga inimesi eesmärgiga luua jagatud tähendustega kultuur. Inimestevahelise dialoogi kaudu luuakse ühised tähendused ja eeskirjad mis vastaksid osapoolte vajadustele.

Akulturatsiooni strateegiad

Antud uurimistöös uuritakse eelkõige keelekeskkonna ja kohanemise mõju inimese etnilise ja sotsiaalse identiteedi kujunemisele. Berry (2006, 1997) on toonud välja neli akulturatsiooni strateegiat: 1) *assimilatsioon*, mille puhul on tegemist vähemusraha samastumisega enamusühiskonnaga ja mille puhul on oma rahvuskultuuri ununemise risk; 2) *marginalisatsioon*, mille puhul samastumine ei toimu kummagi grupiga; 3) *separatsioon*, mille puhul identifitseeritakse ennast oma etnilise grupiga, vastandades seda kohalikule kultuurile; 4) *integratsioon*, mille puhul taotletakse nii enda kultuuri säilimist kui ka kaasatust enamusühiskonda. Viimast võib nimetada bikultuurseks eluviisiks, mis annab võimaluse osaleda mõlemas kultuuris korraga. Bikultuursus on teadmine ja osalemine kahes kultuuris korraga – oma pärandkultuuris ja kultuuris, kuhu on jäädud elama. See kehtib mitte üksnes teistest riikidest pärit immigrantide puhul, vaid ka nende laste suhtes, kellel on pärandkultuur sügavalt juurdunud (Schwartz & Unger, 2010). Bikultuursus sisaldab kahte identiteeti korraga: oma emakeele ja riigikeele oskust, sotsiaalseid kohustusi (suhtlemine nii enda rahva kui ka eakaaslastega enamusrahva hulgas), suhted perekonnaga ja vastastikust kohustuste ja õiguste aktsepteerimist (Berry, 2006; Schwartz & Unger, 2010). Kusjuures integratsiooni

strateegia võib toimuda ainult ühiskondades, kus selleks on olemas psühholoogilised eeldused (näiteks multikultuurilises riigis) ja kui etnilisel grupil on soov säilitada enda kultuuripärandit (Berry, 1997). Vastavalt *sotsiaalse identiteedi teooriale* bikultuursus võib kutsuda esile probleeme identiteedi kujunemisel, mis on tingitud kahe kultuuri väärtuste ja käitumiste erinevustest (Phinney, 1990).

Teise põlvkonna vähemusrahvus

Adaptatsioon on otseselt seotud käesoleva uurimistööga, sest uuritakse vene keelt kõnelevaid lapsi (edaspidiselt vene õpilasi) Eestis, kes on enamuses vähemusrahvuse teine või kolmas generatsioon. Kuigi teise põlvkonna laste kohanemise protsess on minimaalne, sest nad juba elavad oma kodumaal, on see siiski mõjutatud võõrustajamaa kui ka lastevanemate kultuurist ja suhtumisest (põhjalikumalt sellest võib lugeda peatükis „Mikro- ja makrotasand“). Kui laste vanemad olid väheedukad akulturatsiooniprotsessi läbimisel, mõjutab see ka nende lapsi. Uuringud on näidanud, et akulturatsioon toimub kõige sujuvamalt, kui see toimub varasemas eas, alates lasteaiast või algkoolist (Berry, 1997).

Vähemusrahvus võib oma rahvusvahelisse tausta surutuks jääda aastakümneid või isegi põlvkondi hiljem ja jätkuvalt säilitada lojaalsuse ühiskonna suhtes, kus nad kunagi elasid. Püütakse säilitada vähemalt juurdepääsu kultuuri-, sotsiaal-, majanduslike- või poliitiliste ressursside juurde (Kwok-bun & Plüss 2013). Nii on 1960. aastatest pärit Ameerika Ühendriikide immigrandid muutunud *transnatsionaalseteks immigrantideks*: nad on loonud ja säilitanud kontakti nii oma päritolu- kui ka võõrustajamaaga (Kwok-bun & Plüss 2013). Ka Imoagene (2012) on järeldanud, et Ameerika Ühendriikide teise generatsiooni Nigeeria päritolu immigrandid identifitseerivad ennast ootuspärasest vastupidiselt: vaatamata nende ajaloolisele taustale tunnevad nad endid ameeriklastena.

Teise generatsiooni laste puhul toimub adaptatsioon veidi teisel kujul. Nad ei pea harjuma uue keskkonnaga, sest nad on selles juba sündinud. Mahmud & Schölmerich (2011) toovad välja mõiste *inkulturatsioon* (enculturation), mis on immigrantide kontekstis seletatud päritolukultuuri säilitamise ja immigrantide laste suhtes päritolukultuuri omandamisega. Kuid seni, kuni nad on seotud oma rahvuskultuuriga ja jäävad selle mõju piirkonda, peavad nad oskama aktsepteerida domineerivat kultuuri. Rannuti & Rannuti sõnul (2004) võib integratiivne areng muutuda assimilatiivseks või marginalisatsiooniliseks järgnevas põlvkonnas. Ei üks ega teine lõpptulemus soodusta vähemusrahva esindajate edukat osalemist ühiskonnas, takistades hariduse omandamist, suurendades kuritegevust ja psüühilisi häireid.

Samas inimesed ei vali marginalisatsiooni vabatahtlikult. Tavaliselt on see põhjustatud assimilatsiooni pealepressimisest või sunniviisilisest omandamisest (Berry, 1997).

Identiteet

Eelnevalt on juba kõneldud multikultuursest riigist, bikultuursusest, akulturatsioonist ja kohanemisest. Kõikide nende mõistete vahel on olemas ühine seos: inimeses toimuv muutus. Inimese osalemine kahes kultuuris korraga on elumuutev protsess, mis võib tekitada inimeses kahte identiteedi korraga. Mis on seega identiteet? Sõna „identiteet“ sõnajuur tuleneb ladina keelsest sõnast *idem*, mis tähendab sama, identset. Definitsioon on tähtis, sest inimesed on identsed mitte ainult iseendaga, vaid ka teiste inimestega (näiteks rahvuselt või nahavärvilt) (Lawler, 2010). Selle alusel võib identiteedi jagada individuaalseks ja kollektiivseks (Vihalemm & Masso, 2004). Seega identiteet on eelkõige enda identifitseerimine (Lawler, 2010). Identiteedi formeerumine on terve kompleks, mis on seotud indiviidi enda ja teiste olemuse tähenduse ja mõistmisega (Logan, 2010). Isiku identiteedi empiiriline uuring sai alguse James Marcia *identiteedi staatuse teooriast* (Identity Status Theory), mis kirjeldas identiteedi kujunemist kui osalemist kahes protsessis – identiteediküsimuste uurimises ja asjakohastes identiteedi valdkondade mõistmises. Nende protsesside tulemuseks võib olla identiteedi hajumine, ennetlik sulgemine, moratorium või saavutamine (Phinney ja Ong, 2007; Logan, 2010).

Eriksoni (1968) järgi jaguneb identiteet kolmeks aspektiks: ego-identiteet, personaalne identiteet ning sotsiaalne-kultuuriline identiteet. Identiteet on Eriksoni (1968) sõnul teadvus enda unikaalsusest, mitteteadlik pürgimine jätkuvate kogemuste saavutamisel ja solidaarsus gruppisest ideaalidega. Tema sõnul on identiteet mõõdetamatu, sest see on kõikehaarav. See on elukestev protsess, mille jooksul toimub inimese areng kaheksa astme kaudu, mille järkjärguline läbimine viib lõpuks täisväärtusliku identiteedi tekkeni. Mitte kõik inimesed ei saavuta püsivat identiteeti, mis võib viia rollide segadusele ja võimetusele edukalt sooritada enda kohustusi (Phinney & Ong, 2007).

Sotsiaalne identiteet

Sotsiaalses psühholoogias on seletatud identiteeti sotsiaalsete rollidega ja inimese positsiooniga sotsiaalsetes võrgustikes. Sotsiaalne identiteet on inimese teadlikkus kuulumisest gruppi, kus jagatakse samu väärtusi ja emotsioone (Turner, 2010; Abrams & Hogg, 1990). Vastavalt *sotsiaalse identiteedi teorialle*, mis on töö teiseks läbivaks teooriaks, tagab rühma kuulumine ühtekuuluvustunde ja positiivse eneseteadvuse (Phinney, 1990; Hogg, 2010). Inimese peamiseks ülesandeks on otsida, luua ja määratleda oma kohta ja kuuluvust

olemasolevates võrgustikes, mis looks tema ettekujutust iseendast (Cairns, 2010). Turner (2010) nimetab seda sotsiaalseks identifitseerimiseks ehk osalemiseks formaalsetes ja mitteformaalsetes gruppides (sugu, rahvus, religioon jms). Sotsiaalse identiteedi teooria seletabki, miks inimesed identifitseerivad ennast gruppidega ja arenevad vastavalt grupi normidele (Hogg, 2010). Vastavalt sellele teooriale püüavad inimesed saavutada positiivset sotsiaalset identiteeti, mis põhineb võrdlustel oma (ingroup) ja eristava (outgroup) grupi vahel ning mille motiivideks on ebakindluse vähendamine ja enesetäienduse saavutamine (Hogg, 2010).

Sotsiaalse identiteedi üheks tähtsaks komponendiks on sotsiaalse struktuuri psühholoogiline mudel (Abrams, Hogg, 1990), mille järgi on sotsiaalsed grupid üksteisega seotud ja on konkureerivad ressursside, õiguste ja võimu pärast. Kõik inimesed on osa mingist sotsiaalsest grupist, mis võib olla nii domineeriv kui ka alluv. Domineerival grupil on tavaliselt rohkem võimu ja ressursse. Grupp omandab tähtsuse ainult suhtes teise grupiga (Deschamps, 2010). Negatiivne suhtumine teiste gruppide suhtes on üldlevinud ja põhjustatud inimese kalduvusest eelistada enda gruppi teisele ja mõelda, et teine on halvem (Phinney, Jacoby & Silva, 2007). Peaaegu kõik vähemusgrupid on kogenud diskriminatsiooni ja tundnud soovi kuuluda domineerivasse gruppi (Phinney & Ong, 2007). Tavaliselt inimesed, kes on rahul oma sotsiaalse identiteediga, püüavad säilitada *status quo*'d või arendada oma gruppikuuluvust. Need aga, keda nende sotsiaalne identiteet ei rahulda, võivad kas lahkuda grupist ja ühineda positiivselt erineva grupiga, muuta enda olemasoleva grupi positiivselt erinevaks või ümber määratleda grupi olemasolevaid omadusi positiivseteks (isegi kui tegelikkuses nii ei ole). Phinney (1990) nimetab positiivset ja negatiivset sotsiaalset identiteeti *grupiidentiteediks*.

Etniline identiteet

Sotsiaalse identiteedi üheks osaks on nimetatud *etnilist identiteeti* (Phinney, 1990). Etniline identiteet muutub tähtsaks, kui immigrandid tulevad uude ühiskonda ja tegemist on kahe või enama etnilise grupi kontaktiga mingi pikema aja jooksul (Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder, 2001; Phinney, 1990). Etnilist identiteeti võiks nimetada akulturatsiooni üheks aspektiks, mille puhul on tegemist üksikisikutega ja nende sidemetega oma etnilises alagrupis ja suuremas ühiskonnas (Phinney, 1990).

Etniline identiteet on dünaamiline. Etnilise identiteedi formeerumise protsess hõlmab inimese enesetaju grupiliikmeks ja tema hoiakuid ja arusaamu grupiliikmena olemise suhtes (Phinney & Ong, 2007). Järjest küpsemaks saavat etnilist identiteeti seostatakse avatuma ja

positiivsema suhtumisega gruppide vahel (Phinney, et al., 2007). Põlvkondade erinevuste uuringud on näidanud, et iga järgneva põlvkonna vähemusrahva etniline identiteet oli aina langenud. Sellele vaatamata oli vähemusrahvus siiski säilitanud pühendumuse enda kultuurile. (Phinney, 1990)

Etniline identiteet on mõõdetav. Vihalemm & Masso (2004) on mõõtnud identiteeti kuue faktorlahendiga. Mõõdetavateks faktoriteks olid võrgustikuline ühtekuuluvus (sõbrad, perekond, töökaaslased, õpingukaaslased), ühtekuuluvus sarnast positsiooni ja ruumi omavate inimestega (tööinimesed, reakodanikud, linnaelanikud, naabrid, ea- ja põlvkonnakaaslased), vaimne ühtekuuluvus (ühised huvid, sarnased maitset ja eelistused, jagatud elamused ja mälestused), globaalne ühtekuuluvus (eurooplased, põhjamaalased, inimkond, väliseestlased), samastumine edukatega (jõukad, majanduslikult kindlustatud, ärimehed) ja samastumine idaeurooplastega (endised sotsialismileeri inimesed, idaeurooplased, Venemaa venelased).

Phinney (1990) räägib etnilise identiteedi arengust, mis jaguneb kolmeks astmeks: 1) *hindamata etniline identiteet*, kus asuvad noorukid ja täiskasvanud, kellel puudub veel kogemus oma etnilise identiteedi hindamises; 2) *etnilise identiteedi uurimine*, mille jooksul inimene „sukeldub“ enda kultuuri, lugedes raamatuid, rääkides inimestega ja osaledes kultuurilistes üritustes. Selle protsessi jooksul inimesed jõuavad arusaamisele enda etnilisusest; 3) *saavutatud etnilise identiteedi* astmel inimene võib olla teadlik enda etnilisest kuuluvusest, kuid loobuda enda emakeele kasutamisest või mingisugustest tavadest.

Keel ja keelekeskkond

Kultuuridevahelise kohanemise protsessi esmatähtsaks mehhanismiks on *võõrustajamaa suhtlemise pädevus* (host communication competence), mis eeldab vähemusrahva osalemist võõrustajamaa sotsiaalsetes protsessides (Kim, 2001). Vähemusrahva sotsiaalne osalus on võimalik ainult siis, kui selle esindajad on võimelised suhtlema vastavalt kohalike normidele. Mida rohkem on ühist ühel sotsiaalsete subjektide grupil, seda rohkem hakkab see grupp kasutama ühiseid mõisteid (Deschamps, 1982). Vaatamata sellele, et igal vähemusrahvusel kes elavad multikultuurilises riigis, on oma emakeel, peab riigis olema üks põhiline riigikeel, mis oleks kõikide selles riigis elavate inimeste jaoks ühine. Vaatamata vähemusrahvuste õigusele kõneleda omavahel oma emakeeles, riigikeele valdamine on esmatähtis suhtlemiseks avalikes sfäärides (Rex, 1996). Seda on vaja ka majanduse ja sotsiaalse heaolu arenguks, mis toetub omakorda solidaarsusele ja identiteedile (Lauristin & Heidmets, 1998). Eestis on eesti keele kui teise keele oskus

seotud „inimeste subjektiivse elukvaliteedi ning sotsiaal-majandusliku staatusega“ (Vihalemm, Siiner & Masso, 2011:116).

Keele omandamine sõltub ka vähemusrahva suhetest oma etniliste kaaslastega. Vähemusrahvus võib kogeda, et suhtlemine võõra kultuuri esindajatega on stressirohke ja mitte piisavalt emotsionaalne (Kim, 2001). Sellest tulenevalt eelistab vähemusrahvus suhelda oma etniliste kaaslastega, kellest leitakse emotsionaalset tuge võõral maal viibides, kuid kes samas takistavad võõrkeele omandamist. Rannut (2003) nimetab keele säilimise soodustavaid tegureid ja keele kadu soodustavaid tegureid. Esimese puhul inimesed ringlevad tavaliselt enda etniliste kaaslaste seas, olles pidevalt oma emakeele keskkonnas. Keele kadu soodustab aga hajutatus ja pikaajaline viibimine põhirahvuse seas, mis soodustab keelekeskkonna teket.

Keel, kultuur ja isiksus on omavahel tihedalt seotud. Keel hõlmab inimese ühtsustunnet ja enda identifitseerimist. Kui laps hakkab õppima keelt, hakkab see mõjutama mitte ainult seda, *millest* ta mõtleb, vaid ka *kuidas* ta mõtleb. Üldjuhul on seda protsessi raske märgata või kontrollida. Keel formeerib maailma, milles selle kandja kasvab. Kui inimene asub elama teise riiki, siseneb ta uude semantiliselt alasse, mis sisaldab täiesti uut sõnavara, grammatikat ja paralingvistilist käitumist. (Kramer, 2010)

Teise keele omandamine ei ole kunagi lihtne, sest see sõltub erinevatest teguritest nagu keelekeskkond ja inimese motivatsioonist keeleõppeks. Keeleõpet mõjutavad individuaalsed ja sotsiaalsed tegurid (Sau-Ek, Loogma ja Vainu, 2011). Esimese puhul on tegemist inimese motivatsiooni ja võimetega keeleõppeks; teise puhul on tegemist keskkonnaga, mis ümbritseb inimest: sotsiaalmajanduslik, kultuuriline ja poliitiline keskkond (Sau-ek et al., 2011). Keelekeskkonnaks võib nimetada nii reaalselt keskkonda ja inimesi kui ka sotsiaalset konteksti, milles suhtlus toimub (Rannut, 2003).

Mikro-ja makrotasand

Vastavalt *kultuuridevahelise kohanemise teooriale* (cross-cultural adaptation theory) toimub suhtlusvõrgustiku kujunemine mikro- ja makrotasandil (Kim, 2001). Mikrotasandil on tegemist kitsama suhtlusvõrgustikuga, kuhu kuuluvad sõbrad, perekond, klassikaaslased. Selle taseme keskkonnaks võib olla klass, kodu ja kogukond. Makrotasandil on aga tegemist massikommunikatsiooniga, näiteks raadio, televisioon, ajalehed ja ajakirjad (Kim, 2001; Rannut 2003:6). Saadud kogemused soodustavad mõlemal tasemel vähemusrahva kiiremat kohanemist domineeriva kultuuriga (Rannut, 2003).

Kikerpill ja Kingisepp (2000) käsitlevad keelekeskkonda kolme osana: 1) reaalne keskkond (linn või küla); 2) inimesed, kes kõnelevad õpitavat keelt; 3) meedia keelekeskkond

(ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon). Kõigil kolmel tasandil valivad inimesed missuguses keeles nad suhtlevad. Keele valik võib põhineda individuaalsetel eelistustel, kättesaadavusel, suhtumisel ja ka keele staatusel ühiskonnas (Rannut, 2003). Keele teadliku valiku puhul inimene võib kasutada riigikeelt tööl ja poes, kuid rääkida emakeeles kodus ja lähiringkonnas. Vanemad räägivad enda lastega tavaliselt emakeeles, mis on mugavam, kuid mis kahjuks ei taga keelekeskkonna teket, mis soodustaks riigikeele õpet. Sellise sotsiaalse konteksti mõjul laps kasvab varajast east keskkonnas, mis kannab väärtusi kodus räägitava keele ja kultuuri kohta (Sau-Ek et al., 2011).

Keeleõppe motivatsioon

Nagu on juba räägitud, kuulub individuaalsete tegurite alla keeleõppe motivatsioon. Seda saab jagada instrumentaalseks ja integratiivseks motivatsiooniks. *Instrumentaalne motivatsioon* on seotud üksnes ametialase edukusega, vajadusega suhelda domineeriva keele kandjatega ja olla konkurentsivõimelisem. *Integratiivne motivatsioon* kirjeldab aga üleüldse positiivset suhtumist keelekandjatesse ja nende kultuuri. (Skehan, 1989). Selle puhul võivad vähemusgrupi liikmed väärtustada teise grupi keelt, et saada nimetatud teise grupi liikmeks (Vihalemm, Masso & Vihalemm, 2004). Kui suhtumine on positiivne, saavutatakse ka paremaid tulemusi keeleõppes (Rannut, 2005).

Teises keeles kõnelemine võib muuta nii sotsiaalseid oskusi kui inimese isiksust. Teise keele õppimine tähendab ka teistsugust suhtumist ja arusaama maailmast, suhtlusmustrite erinevust ning uue sotsiaalse identiteedi omandamist, mille käigus inimene võib tunda, et ta kaotab oma vana identiteedi, suhtlusvõrgustiku ning harjumused (Vihalemm et al., 2011).

Rannut (2003) nimetab afektiivse filtri olemasolu, mis soodustab või takistab teise keele omandamist. Sellesse filtrisse kuulub suhtumine keelde, motivatsioon, enesekindlus, kartused ja hirmud.

Metoodika

Andmekogumismeetodi kirjeldus

Antud uurimistöös kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab saavutada eesmäärke, mida ei suuda täita teised uurimismeetodid. Selle erilisus põhineb spetsiifilisel reaalsuse uurimisel ja uurimistulemuste esitamisel (Slysz & Soroko, 2012). See eeldab, et sotsiaalne reaalsus on konstrueeritud osalejate poolt ning vastavalt situatsioonile muutuv. Meetodi valikul arvestati, et uuring annaks võimalikult põhjaliku ülevaate iga õpilase kohta ning just selle tõttu langes valik individuaalsete intervjuude kasuks. Individuaalse intervjuu puhul saab läheneda igale õpilasele personaalselt, vastavalt õpilase avatusele ja kommunikatsioonivõimetele, samas kui gruppintervjuu puhul võis osade õpilaste arvamus jääda ütle mata või olla mõjutatud teiste grupiliikmete poolt. Individuaalse intervjuu valiku poolt oli ka uurimistöö koostaja vähene kogemus grupi intervjuu uurimisel, mis sisaldaks erilist oskust juhtida ja suunata jutukulgu, ning ergutada grupiliikmete omavahelist suhtlemist.

Valim

Antud uurimistöö valimi moodustamise eesmärgiks oli tungida uurimisvälja analüüsis nii sügavale kui võimalik, vältides suure valimi moodustamist ja keskendudes üksikutele näidetele. Uurimistöö valimi moodustasid vene õppekeelega kooli 6 gümnaasiumiastme õpilast, kellest kaks olid poisid ja neli tüdrukud. Valimi moodustamise strateegiana kasutati süstemaatilist juhuvalimist. Igast gümnaasiumiastme klassist valiti nimekirja esimene ja kolmas õpilane. Kooli valikul tugineti oma eelnevatele teadmistele ja seotusele valitud kooliga. Arvestades antud uurimistöö eesmärki oli valitud vene kool, kus oli rakendatud keelekümluse programm, mis tagab õpilaste suuremat seotust mõlema kultuuriga (Sau-Ek et al., 2011). Uuringus valiti osalema just gümnaasiumiastme õpilased, sest vastavalt Phinney'le (1990) vanuse kasvuga suureneb tõenäosus, et inimene on saavutanud etnilise identiteedi.

Mõõtevahendid

Andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Poolstruktureeritud intervjuu võimaldab esitada lisaküsimusi või jätta mõned planeeritavad küsimused välja, vastavalt intervjuu käigule. Intervjuu aluseks oli koostatud intervjuukava nii eesti kui vene keeles, mis koosnes neljast võtmeküsimusest: 1) kuidas sa määratlend enda ja oma vanemate rahvuslikku kuuluvust ja selle tugevust? 2) kui sul oleks valida mis keeles rääkida, mis see oleks? Miks? 3) mis on sinu eelistatud meediakeel? 4) kui oled Eestist kaua ära, mis tunded sul tekkivad kui tuled tagasi? Intervjuukava näited on ära toodud lisas 1 ja 2.

Intervjuu küsimused koostati vastavalt töö eesmärkidele ja töö esimeses osas käsitletud teoreetilistele lähtekohtadele. Intervjuu käigus esitati õpilastele ka suunavaid küsimusi, näiteks: „*Kui tihti, kus ja kellega kasutad eesti keelt?*“ Antud küsimus andis võimaluse uurida sotsiaalseid kontekste ja keeleõppe motivatsiooni. Veel üheks suunavaks küsimuseks oli: „*Mida tead Venemaast?*“ mille abil selgitati välja uuritava arvamused ja seotust Venemaa ning vene kultuuriga, mis andis võimaluse arutleda etnilise ja sotsiaalse identiteedi üle.

Protseduur

Intervjuud toimusid 4., 5. ja 11. märtsil 2013. aastal õppetundide ajal. Intervjuudele eelnes läbirääkimiste pidamine uuritava kooli direktori ja õppealajuhatajaga. Vastavalt uurimistöö koostaja ja õppealajuhataja vahelisele kokkuleppele, oli iga intervjuueeritav eelnevalt informeeritud õppealajuhataja poolt intervjuu toimumise ajast ja kohast. Õpilased nõustusid ise ja nende osavõtt uuringus oli vabatahtlik.

Iga intervjuu oli individuaalne ja toimus eraldi ruumis. Poolstruktureeritud intervjuud viis läbi autor ise, käies uuritavas koolis isiklikult kohal. Iga intervjuu alguses küsiti õpilastelt, kas nad soovivad vastata eesti või vene keeles. Kõik intervjuueeritavad on osutanud valiku vene keele kasuks. Valiidsuse suurendamiseks paluti enne iga intervjuu algust igat õpilast tutvuda intervjuu kavaga ja kommenteerida küsimuste mõistmist. Intervjuuküsimused olid mõistetavad.

Kõik intervjuud olid salvestatud diktofonile, milleks küsiti õpilastelt ka luba. Lühima intervjuu pikkus oli 14 minutit ning kõige pikema – 27 minutit. Saadud andmed on sõna-sõnalt litereeritud ja jagatud kategooriatesse ajavahemikus märts-aprill 2013.

Andmeanalüüsi meetodid

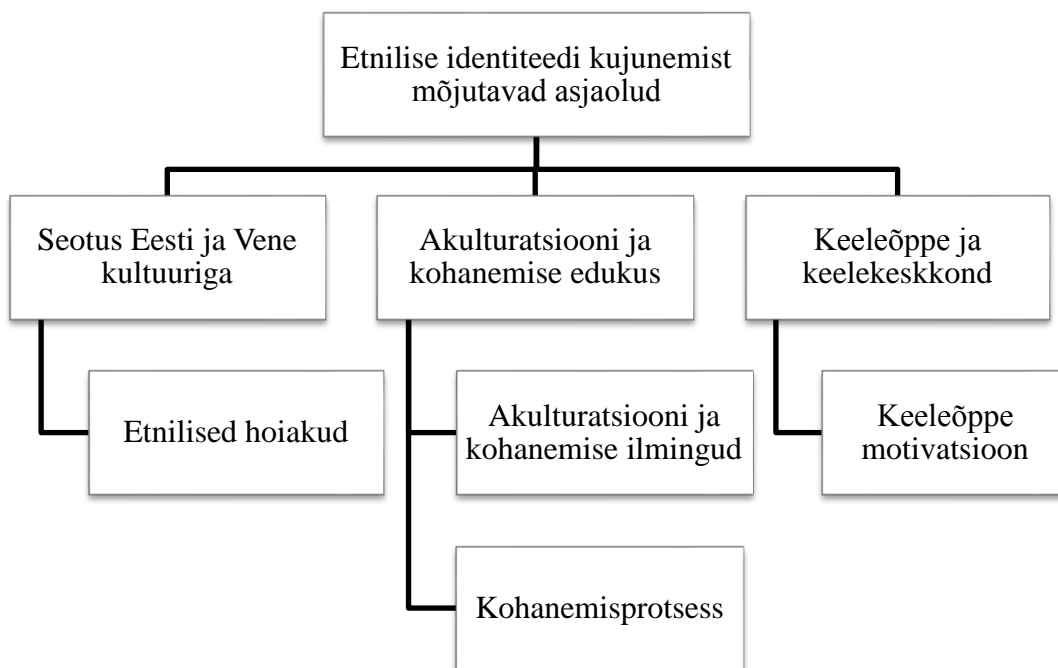
Andmete analüüsimiseks kasutati intervjuude salvestite litereerimist ja kvalitatiivset sisuanalüüsi, täpsemalt suunatud sisuanalüüsi, mille eesmärgiks on kinnitada või edasi arendada teoreetilist raamistikku. Suunatud sisuanalüüs võib toetada kui ka ümber lükata olemasolevat teooriat (Laherand, 2008).

Iga salvestatud intervjuu läbis järgnevat nelja etappi: 1) intervjuu litereerimine; 2) intervjuu kodeerimine ja memode kirjutamine; 3) kategooriate ja alakategooriate moodustamine; 4) esinduslike tsitaatide väljavalimine. Viimase punkti puhul valisin litereeritud intervjuutekstidest asjakohaseid tsitaate, mida algselt jagasin kategooriate alla ja hiljem esitasin uurimistöö arutelus.

Reliaabluse tagamiseks lähtus autor Laheranna (2008) soovitustest panna kuuldu kirja nii täpselt kui võimalik ja kasutada litereerimissüsteeme. Litereeritud intervjuude näidised on esitatud lisa 3 ja 4.

Kodeerimine käis rida-rea kaupa, lisades igale tähendusrikkale lause- või lõiguosale vastavat koodi. Iga intervjuu teksti jaoks oli valmistatud tabel kodeerimistulemustega ja autoripoolsete memodega (lisa 5). Intervjuude kodeerimiseks rakendati Microsoft Word'i retsenseerimise võimalusi, mille abil eraldati huvipakkuvad sõnad või laused ja lisati kommentaare ning koodide variante. Kodeerimise protsessi lõpuks valmis 20 koodi.

Kodeerimise järgselt moodustati kõigi kuue intervjuu peale 3 põhikategooriat, mis jagunesid omakorda 4 suuremasse alakategooriasse, kuhu jagati olemasolevad koodid (lisa 6). Põhi- ja alakategooriate jaotuse paremaks mõistmiseks koostati joonis (vt joonis 1), mis hõlbustas kategooriate lahtiseletamist, lõi raamistiku tulemuste esitamiseks ja näitas seotust töö eesmärgi ja uurimisküsimustega.

Joonis 1. Etnilise identiteedi kujunemist mõjutavate asjaolude jaotumine

Kodeerimine ja kategooriate moodustamine on kooskõlas Laheranna (2008) kvalitatiivse sisuanalüüsi põhimõttele, mille eesmärgiks on teksti sisu ja kontekstilise tähenduse mõistmine, teksti jagamine osadeks ja süstemaatiline liigendamise- ja kodeerimisprotsess

Tulemused ja arutelu

Käesoleva uurimustöö tulemused ja arutelu on esitatud ühes peatükis. Antud töös kasutati eelkõige kahte põhilist teooriat: *kultuuridevahelise kohanemise teooriat* ja *sotsiaalse identiteedi teooriat*, mille raames uuriti: kohanemisprotsesse (assimilatsioon, marganalisatsioon, separatsioon, integratsioon), keeleõppe motivatsiooni (instrumentaalne motivatsioon, integratiivne motivatsioon), keelekeskkonda, etnilist identiteeti (etnilise identiteedi komponendid) ja sotsiaalset identiteeti.

Tulemused on jagatud kolmesse suuremasse kategooriasse, mis põhinevad uurimisküsimustel:

1. Vene õpilase suhe eesti kultuuriga
2. Vene õpilase seotus vene kultuuriga
3. Eesti ja vene kultuuri osa vene õpilaste etnilises identiteedis

Iga kategooria lõpus on toodud väike tulemuste kokkuvõte, mis annab tekstist parema ülevaate.

1. Vene õpilaste seotus eesti kultuuriga. Esimese uurimisküsimusega taheti selgitada välja vene õpilaste etnilist seotust Eestiga, eesti keele keskkonna olemasolu, eesti keeleõppe motivatsiooni, eelistatud meediakeskkonda ja kirjanduse keelt.

Esiteks selgus, et õpilased peavad Eestimaad enda kodumaaks.

Это как бы мой дом родной, я тут родилась/.../ я считаю Эстонию своей родиной.

Tõlge [*See on minu kodu, ma olen siin sündinud/.../ ma pean Eestit oma kodumaaks*]

On tõenäoline, et antud hinnangud tulenesid sellest, et enamus õpilasi oli sündinud Eestis. See oli ka põhjuseks, miks õpilased tahtsid siduda enda tulevikku Eestiga. Õpilastelt paluti kirjeldada enda tundeid, mis oleksid tekkinud, kui nad tuleksid Eestisse tagasi pärast pikaaegset eemalolekut. Õpilased olid kirjeldanud rõõmu tagasitulekust enda kodumaale.

По приезду обратно чувствовал облегчение от того, что наконец попал домой/.../ Я соскучилась бы наверное, да, так как это мой родной дом, я тут жила долгое время

Tõlge [*Kui tulin tagasi siis tundsin kergendust sellest, et olen lõpuks kodus/.../ Ma tunneksin igatsust, jah, kuna see on minu kodu, ma olen siin kaua aega elanud*]

Õpilaste plaanid enda tuleviku suhtes jagunesid pooleks. Osa õpilasi plaanis lahkuda Eestist, teine osa aga soovis siduda enda tulevikku Eestiga. Võib esile tuua, et soov jääda Eestisse ei olnud alati põhjendatud sellega, et õpilane lihtsalt ei tahtnud minna kuskile mujale. Tihtipeale õpilased nimetasid Eestisse jäämise põhjusteks inglise keele mittepiisavat teadmist ja kartust järjekordse kohanemise ees.

Если представишь что должна приехать в другую страну и опять это заново, как в Эстонии было/.../ А тут опять начнется что я приезжаю во Францию, придется мне французский язык учить и к этой жизни уже привыкать.

Tõlge [Kui kujutad ette, et pead minema teise riiki ja jälle uuesti, nagu see oli Eestis/.../ Ja siin jälle hakkab pihta, et ma tulen Prantsusmaale, peaks hakkama prantsuse keelt õppima ja harjuma juba selle eluga]

Tabel 1. Õpilaste enda tuleviku nägemine

Soov lahkuda Eestist	Soov jääda Eestisse
Negatiivne suhtumine eesti rahva poolt	Harjumus elada Eestis
Halb majanduslik olukord	Kartus uue kohanemissituatsiooni ees
Suurem huvi teiste riikide ja kultuuride vastu	Soovitud riigikeele (enamuses inglise keele) mitteoskamine
Kõrgemad palgad ja parem majanduslik olukord teistes riikides	Soov jääda Eestisse

Ilmnes ka tugev õpilaste seotus inglise keelega. Õpilased väljendasid enda kõrget motiveeritust seda keelt õppida, suhtusid positiivselt inglise keelt kõnelevatesse inimestesse ja tahaksid sõita riikidesse, kus seda kõneldakse.

Они [soomlased] все хорошо знают английский язык и в принципе дружелюбные. Не было негатива в мою сторону, они все вежливые, отвечали на мои вопросы. Со знанием английского языка я уверен я смог бы расширить свой кругозор, так же познакомиться с многими новыми людьми, которые за границей.

Tõlge [Nemad [soomlased] kõik oskavad hästi inglise keelt ja põhimõtteliselt on heatahtlikud. Minu suunas ei olnud negatiivi, nad on kõik viisakad, vastasid minu küsimustele. Olen kindel, et inglise keele oskusega saaksin laiendada enda silmaringi, samuti tutvuda paljude uute inimestega, kes on välismaal]

Sellest võib järeldada, et õpilaste jaoks on inglise keel väga tähtis ning õpilaste huvi selle vastu kuulub eelkõige integratiivse motivatsiooni alla, mis kirjeldab positiivset suhtumist keelekandjatesse ja nende kultuuri (Skehan, 1989).

Kikerpill ja Kingisepp (2000) käsitlevad keelekeskkonda kolme osana: 1) reaalne keskkond (linn või küla); 2) sotsiaalne keskkond; 3) meedia keelekeskkond (ajalehed, ajakirjad, raadio, televisioon). Ilmnes, et vene õpilase osalemine eesti keelekeskkonnas on minimaalne. Kõigil kuuel intervjuueeritaval oli kodu- ja lähiringkonna keeleks vene keel. Ainult kahel õpilasel oli sõprade ringkonnas eesti rahvusest noori, kellega neil oli võimalus rääkida ja harjutada eesti keelt. Litereerimise käigus tekkis huvitav kategooria nagu *kunstlik keelekeskkond*, mida saab defineerida kui eesti keelekeskkonna olemasolu, mis ei soodusta eesti keele omandamist. Selliseks keskkonnaks oli kool, kus toimus uurimine. Selles koolis oli rakendatud keelekümbelse programm ja rohkem kui pooled õppetundidest toimusid eesti keeles. Kuigi õpilased suhtlesid nendes tundides eesti keeles, vahetundides ja koolist väljaspool jätkasid nad suhtlemist vene keeles.

Если приходится с учителями разговаривать на эстонском, я разговариваю на эстонском/.../ты все равно в круге русских, поэтому все равно общаешься на русском/.../ Потом все равно на русском начинаешь говорить. Забываешься. Привыкли просто на русском говорить.

Tõlge [*Kui pean rääkima õpetajatega eesti keeles, ma räägin eesti keeles/.../ sa oled nagunii venelaste ringis, selle pärast suhtled vene keeles nagunii /.../ Pärast hakkad vene keeles rääkima nagunii. Hakkad unustama [rääkima eesti keeles]. Oleme lihtsalt harjunud vene keeles rääkima.*]

Venekeelse keskkonna tekkimist soodustab ka venekeelse kogukonna elujõulisus Eestis. Vähemusrahvuse esindajad leiavad tavaliselt, et suhtlemine võõra kultuuri esindajatega on stressirohke ja ei ole piisavalt emotsionaalne (Kim, 2001).

Даже если человек знает в совершенстве какой-то другой язык, то мысль целостно и ярко он не сможет высказать, так же как и на родном языке своем

Tõlge [*Isegi kui inimene teab perfektsekt mingit teist keelt, siis ta ei saaks väljendada enda mõtet terviklikult ja elavalt, nagu ta teeks seda enda emakeeles*]

Eelistatud meediakeele ja kirjanduse uurimine näitas, et vene õpilased eelistasid venekeelset meediakeskkonda, kuigi mõned neist ütlesid, et vahel loevad ka eesti keeles või vaatavad eesti kanaleid, et arendada enda eesti keele oskust. Mõned õpilased väitsid, et ei loe eestikeelset kirjandust põhimõtteliselt, sest see ei meeldi neile. Siiski domineeris arvamus, et vene keeles on kergem lugeda ja mõista, mis oligi keelevaliku põhiliseks eelduseks.

Sõltuvalt vene keele keskkonnast ja sotsiaalsest kontekstist, kus õpilased pidevalt ringlevad, olid nad rohkem huvitatud vene kirjandusest kui eesti omast või siis eelistasid vene keelde tõlgitud väliskirjandust.

Когда на эстонском языке, то ты больше опираешься на то, что бы вообще понять содержание, что бы потом еще и ответить на вопросы в школе и все. А удовольствия от чтения, ну не получаешь, это ясности не видишь

Tõlge *[Kui eesti keeles, siis sa rohkem tugined sellele, et üleüldse sisust aru saada, et hiljem veel vastata küsimustele koolis ja kõike. Kuid rahuldustunnet lugemisest, noh ei saa, ei näe selgust]*

Vene õpilastel domineeris instrumentaalne keeleõppe motivatsioon. Erinevalt inglise keele integratiivse keeleõppe motivatsioonist, mis oli põhjendatud huviga keele ja keelekandjate vastu, on instrumentaalne motivatsioon seotud üksnes ametialase edukusega, vajadusega suhelda domineeriva keele kandjatega ja olla konkurentsivõimelisem (Skehan, 1989).

В будущем я планирую знать и эстонский и русский, что бы ну как сказать, что бы не было проблем. С работой и со всем остальным.

Эстонский мне нужен для хорошей работы в будущем /.../ Нужно отучиться образование на эстонском получать

Tõlge *[Tulevikus plaanin teada nii eesti kui vene keelt, et noh kuidas öelda, et ei oleks probleeme. Tööga ja kõike muuga]*

Mul on vaja eesti keelt hea töökoha saamiseks tulevikus /.../ On vaja välja õppida, eestikeelset haridust saada]

Tabel 2. Eesti keele õppe instrumentaalse ja integratiivse motivatsiooni tunnused

Instrumentaalne motivatsioon	Integratiivne motivatsioon
Hea töökoha leidmine ja õpingute jätkamine ülikoolis	Uute sõprade leidmine
Elades Eestis peaks oskama rääkida eesti keelt	Elades Eestis peaks oskama rääkida eesti keelt Eesti kanalite vaatamine ja tekstide lugemine, et arendada eesti keele oskust

Sarnaselt vastasid pea kõik intervjuueeritavad õpilased. Eesti keele teadmine on õpilaste sõnul pigem kohustus ja eeldus heaks eluks Eestis. Samas mõned õpilased mainisid, et nad sooviksid rohkem eesti rahvusest sõpru, kuid seda vaid eesmärgil omandada eesti keel.

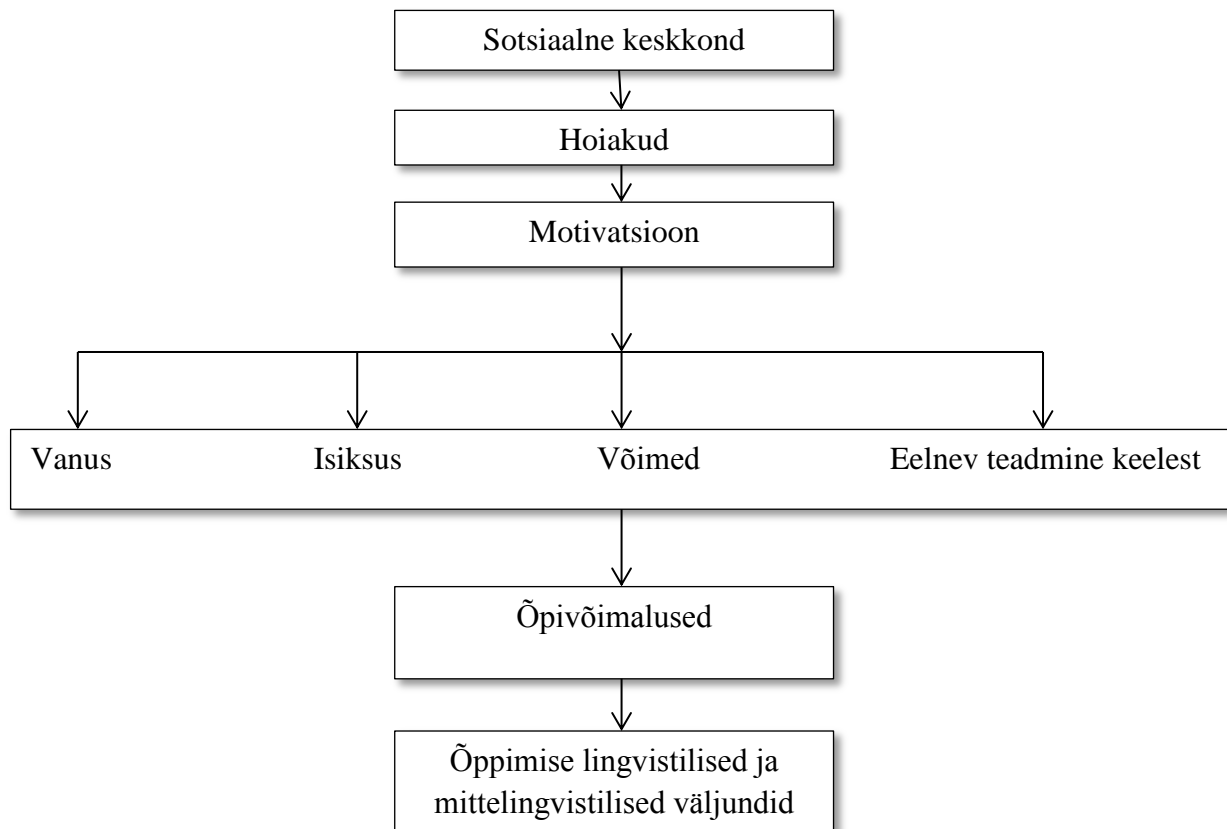
Uurimusest tulid välja ka mitmeid tegurid, mis takistavad keeleõppe motivatsiooni. Esiteks arvasid paljud õpilased, et eesti keel on kasutu, sest seda räägivad ainult poolteist miljonit inimest ning teiseks tahtmatuse siduda enda tulevikku Eestiga, millest oli juttu ka eespool.

Ну потому что нигде кроме Эстонии и может быть Финляндии эстонский не пригодится/.../ для меня это ненужный язык, так как на нем разговаривают тока полтора миллиона людей.

Скорее всего нет [pole motivatsiooni õppida eesti keelt]/ не собираюсь тут жить в Эстонии.

Tõlge [No selle pärast, et kuskil peale Eestit ja võibolla Soomet eesti keel ei tule kasuks/.../ minu jaoks see on ebavajalik keel, kuna seda räägivad ainult poolteist miljonit inimesi Tõenäoliselt mitte [pole motivatsiooni õppida eesti keelt]/.../ ei kavatse siin elada Eestis]

Sau-Ek et al olid esitanud enda uurimuses hilise keelekümbluse mõjust Spolsky teise keele õppimise mudelit (Sau-Ek et al., 2011)

Joonis 2. Spolsky teise keele õppimise mudel

Joonise 2 järgi mõju inimese teise keele omandamisele saab alguse sotsiaalsest keskkonnast, mis omakorda mõjutab inimese hoiakuid ja motivatsiooni keeleõppeks. Alles järgnevalt ilmnevad sellised inimese isiklikud tegurid nagu vanus, isiksus, võimed ja eelnev

teadmine keelest. Sellest võib järeldada, et keskkond on esmatähtis inimese mistahes keeleomandamise tegur.

Vene õpilaste suhe eesti kultuuriga on näidanud järgmisi tulemusi:

- vene õpilased peavad Eestit enda kodumaaks;
- vene õpilaste soov jääda Eestisse on seletatud harjumusega siin elada ja kartusega uue kohanemise ees;
- vene õpilaste soov lahkuda Eestist on seletatud teiste riikide eelistamisega ja rahulolematusega Eestis toimuvaga;
- vene õpilastel domineerib venekeelne mikro- ja makrokeskkond;
- vene õpilaste integratiivne motivatsioon väljendub soovis õppida inglise keelt.

2. Vene õpilaste seotus Vene kultuuriga. Teise uurimisküsimusega püüti jõuda selgusele, kuivõrd vene õpilased on teadlikud enda kultuurist, kuidas nad end Venemaaga suhestavad ja kuivõrd on nad huvitatud Venemaast ja seal toimuvast.

Kõikide õpilaste vastustest selgus, et nad ei ole eriti seotud Venemaaga ja ei ole sellest ka huvitatud. Kahel õpilasel elavad Venemaal sugulased ja mõnedel on vanemad kolinud Venemaalt Eestisse. Enamjaolt olid õpilaste vanemad sündinud Eestis, seega enamus uuritavaid olid kolmanda generatsiooni vähemusrahva esindajad.

Üks uuritavatest õpilastest oli sündinud Venemaal ja kolis Eestisse 11-aastaselt. Ta pidas Eestit enda kodumaaks.

Возвращаться жить туда [Venemaale] я бы не хотел /.../ по приезду обратно [Eestisse] чувствовал облегчение от того, что наконец попал домой

Tõlge [*Ma ei tahaks sinna [Venemaale] tagasi minna/.../ tagasi tulles [Eestisse] tundsin kergendust, et lõpuks olen jõudnud koju*]

Eriksoni sõnul on saavutatud identiteet katsetuste ja uurimiste tulemus, mis tavaliselt toimub noorukieas (Phinney, 1990). Seega mainitud õpilase etniline identiteet formeerus juba Eestimaal, pärast seda, kui ta kolis siia Venemaalt. Vastavalt Phinney (1990) etnilise identiteedi arenemise astmetele, oli see õpilane hindamata etnilise identiteedi ja etnilise identiteedi uurimise astmete vahel. Eestimaal oli tema identiteedi formeerumine jõudnud lõpuni, ehk saabunud saavutatud identiteedi astmesse. Oletatavasti ka selle tõttu oli eelnimetatud õpilasel tekkinud kahene identifitseerimine. Õpilane vastas küsimusele *kuidas sa end Eestimaaga identifitseerid*, järgmiselt:

Я русский, уважаю русскую культуру и язык, горжусь ей /.../ не чувствую с ней [Venemaaga] сильной связи/.../ Возвращаться жить туда [Venemaale] я бы не

хотел/.../я предпочитаю русские праздники и традиции/.../ больше ощущаю себя космополитом что ли

Tõlge [*Olen venelane, austan vene kultuuri ja keelt, olen uhke selle üle/.../ ei tunnetugevat seotust sellega [Venemaaga]/.../ Ma ei tahaks sinna [Venemaale] tagasi elama minna/.../ ma eelistan vene pühasid ja traditsioone/.../ tunnen ennast rohkem kosmopoliidina*]

Kõik need katkendid on ühe ja sama õpilase intervjuust. Ilmneb ilmselge vastuolu sellega, et ühelt poolt õpilane peab ennast venelaseks ja eelistab vene pühasid ja traditsioone, teiselt poolt ei tunne ta tugevat seost Venemaaga ega ei taha sinna minna tagasi. Pigem peab õpilane end kosmopoliidiks. Sellist vastuolu võiks seletada juba eelnimetatud etnilise identiteedi formeerumise astme abil. Kuna õpilane oli jõudnud etnilise identiteedi saavutamiseni juba Eestis, kuid enne seda elas Venemaal, toimus ilmselge bikultuursuse mõju tema identiteedi formeerumisele. Sotsiaalse identiteedi teooria järgi võib bikultuursus kutsuda inimeses identiteedi kujunemisel esile probleeme, mis on tingitud kahe kultuuri väärtuste ja käitumiste erinevustest (Phinney, 1990). Sellist probleemi eneseidentifitseerimises nimetab Rannut (2003) identiteedikonfliktiks. Tavaliselt esineb see mitmekeelsetel ja mitmekultuursetel inimestel.

Paljud õpilased pigem vastandasid end Venemaal elavate venelastega

Все равно, русский народ, он отличается от нас в общем-то . Даже разговорная речь и так далее/.../ А насчет людей которые там живут я не думаю, что мне было бы там удобно. Я бы не чувствовала себя все равно среди своих

Tõlge [*Nagunii, vene rahvas on meist erinev. Isegi kõnekeel ja nii edasi /.../ Aga nende inimeste kohta, kes seal elavad ma ei arva, et mul oleks seal mugav. Ma ei tunneks ennast nagunii omade seas*]

...või olid nendest negatiivsel arvamusel.

Они [inimesed] невежливые. То есть приедешь в Россию, они посмотрят на тебя косо и удивятся, почему ты такой вежливый/.../ как страна, так и люди, проживающие в ней, деградируют/.../ ну я поняла что среди таки людей не могла бы просто жить потому что они такие все хамоватые, наглые

Tõlge [*Nemad [inimesed] on ebaviisakad. Teisisõnu tuled Venemaale, nad vaatavad sinu peale viltu ja üllatuvad, et miks sa nii viisakas oled/.../ riik kui ka seal elavad inimesed degradeeruvad/.../ noh ma sain aru, et ma ei saaks elada taoliste inimeste seas, sest nad on kõik sellised matsikad, jultunud*]

Rannut (2003) peab suhtumise kujunemise määravateks teguriteks: a) suhtumist iseendasse; b) suhtumist oma rahvusrühma liikmetesse; c) suhtumist teistesse rahvusrühma liikmetesse. Vastavalt sellele jaotusele võib öelda, et vene õpilaste suhtumine oma rahvusrühma liikmetesse on negatiivne. Kusjuures pole antud juhul tegemist assimilatsiooni või separatsiooniga, millest tuleb juttu edaspidi, vaid pigem pidasid vene õpilased end „teistsugusteks venelasteks“ või „eesti venelasteks“.

Не могу сказать точно что я русская или эстонка. Ну русскоязычная в Эстонии, скажем так. Сложно определить

Tõlge *[Ei saa täpselt öelda kas ma olen venelane või eestlane. Noh vene keelt kõnelev Eestis, ütleme nii. Raske määrata]*

Siiski oli õpilaste suhe vene kultuuriga päris tugev. Esiteks mängib olulist rolli eelnimetatud vene keele keskkonna domineerimine õpilaste seas ja venekeelse kirjanduse eelistamine.

Lisaks eelistasid õpilased vene pühasid eesti pühadele ning olid nendest rohkem teadlikud.

Я предпочитаю русские праздники и традиции, ну потому что лучшие с ними знаком.

Ну особо не увлекаемся [eesti kultuurist], у нас же русская культура . Ну эстонские праздники особо не празднуем. Ну кроме конечно Иисусовых.

Tõlge *[Ma eelistan vene pühasid ja traditsiooni, noh sest ma olen nendest rohkem teadlik. No eriti ei huvitu [eesti kultuurist], meil on ju vene kultuur. No eesti pühasid eriti ei tähista. No peale iseseisvuspäeva muidugi]*

Selline suhtumine näitab vene õpilaste madalat kultuuriteadlikkust. Viimase eesmärgiks on laiendada maailmavaadet, teadvustada kultuuride erinevusi ja vabaneda stereotüüpidest (Içisag, 2010). Vastavalt Içisag'i kultuuriteadlikkuse tasanditele, ülaltoodud õpilaste vastused võiksid kuuluda „Ma olen teadlik nende tavadest, kuid minu oma on õigem“ astme alla, mille puhul inimesed on teadlikud teiste inimeste tegutsemise viisist, kuid peavad enda viisi paremaks.

Uurimistulemused näitasid, et uuritavatel esines kõige rohkem marginaliseeritust. Marginalisatsioon on üks neljast Berry akulturatsiooni strateegiatest, mille puhul inimese samastumine ei toimu kummagi grupiga (Berry, 2006, 1997).

Mõnedel uuritavatel ilmnasid korraga mitu akulturatsiooniliigi tunnust. Tunnuste jaotumist võib näha tabelis 3.

Tabel 3. Õpilaste akulturatsiooni strateegiate esinemissagedus

	Marginalisatsioon	Integratsioon	Separatsioon
Õpilane 1	X	X	
Õpilane 2		X	
Õpilane 3	X	X	X
Õpilane 4	X	X	X
Õpilane 5		X	
Õpilane 6	X		

Erinevate akulturatsiooni strateegiate esinemise puhul domineeris siiski üks liik.

Tabelis 3 on sellised liigid märgitud tumedamate ristidega. Integratsiooni ja marginalisatsiooni samaaegse esinemise puhul ei suuda õpilane ennast määratleda mingisugusesse etnilisse gruppi, kuid samas võib eelistada vene tavasid ja pühasid eesti tavadele ja olla motiveeritud õppima eesti keelt ja leidma eesti sõpru.

Marginaliseerituse puhul inimene ei väärtusta ega tunne kontakti enda kultuuriga, kuid samas ei suuda ta kohaneda ega luua kontakte sihtkultuuriga. Seda akulturatsiooni liiki oli tugevalt tunda kogu uurimiskäigu jooksul. Õpilased ütlesid, et nad ei oska ennast identifitseerida ei venelastena ega eestlastena. Kuigi eelnevatest uurimisküsimustest selgus, et vene õpilastel esineb nii vene kui eesti kultuuri elemente, võib siiski rääkida õpilaste osalisest marginaliseerumisest. Selle uurimistöö tulemustes väljendub antud aspekt õpilaste suutmatusega ennast etniliselt identifitseerida. Õpilased tunnevad ennast „vahepealsetena.“

Я не считаю себя не эстонцем, ни русским, просто русскоязычным/.../ я не могу себя отнести не к эстонской национальности так и не к русской/.../ но в душе получается как-то так нейтрально. Не там и не там.

Мы не особо относимся не к эстонской, ни к русской. Мы как получается середина.

Больше ощущаю себя космополитом что ли

Tõlge [Ma ei pea ennast eestlaseks ega venelaseks, lihtsalt vene keelt kõnelejaks/.../ ma ei saa ennast määrata eesti ega vene rahvusesse/.../ no hinges on kuidagi neutraalselt. Ei seal, ega seal.

Me ei kuulu eriti ei eesti ega vene [rahvusesse]. Me oleme nii öelda vahepeal.

Tunnen ennast rohkem kosmopoliidina]

Selline suhtumine näitab etnilise identiteedi nõrgenemist ja juba varem mainitud identiteedikonflikti. Etnilise identiteedi formeerumise protsess hõlmab inimese enesetaju grupiliikmeks ja tema hoiakuid ja arusaamu grupiliikmena olemise suhtes (Phinney, Ong, 2007). Tulemused on aga näidanud, et õpilased ei suuda ennast määratleda ühtegi gruppi.

Pealegi, arvestades õpilaste negatiivset või vastandavat suhtumist Venemaa venelastesse võib väita, et õpilased ei ole rahul oma sotsiaalse identiteediga. Samas on negatiivne suhtumine teiste gruppide suhtes tihtipeale üldlevinud ja põhjustatud inimese kalduvusest eelistada enda gruppi teisele ja mõelda, et teine grupp on halvem (Phinney et al., 2007). Antud uurimuse puhul oli õpilastel raske öelda, mis grupe nad eelistavad või mitte. Ainult üksikud uuritavad on väljendanud huvi ja soovi kuuluda ingliskeelsesse gruppi või gruppi, mis ei olnud seotud Eesti või Venemaaga.

Я был в Финляндии и мне там понравилось. Они все хорошо знают английский язык и в принципе дружелюбные. Не было негатива в мою сторону, они все вежливые, отвечали на мои вопросы. Они хорошее впечатление оставили. Английский наверное, потому что международный и я думаю везде востребованный.

Tõlge [Ma olin Soomes ja mulle meeldis seal. Nad kõik oskavad inglise keelt ja põhimõtteliselt on heatahtlikud. Ei olnud minu suhtes negatiivi, nad on kõik viisakad, vastasid minu küsimustele. Nad jätsid head muljet. Vist inglise keel, sest see on rahvusvaheline ja arvan, et igal pool otsitav]

Tavaliselt inimesed, kes on rahul oma sotsiaalse identiteediga, püüavad säilitada staatust quo'd või arendada oma gruppikuuluvust. Vastavalt sotsiaalse identiteedi teooriale, tagab rühma kuulumine ühtekuuluvustunde ja positiivse eneseteadvuse. Need aga, keda nende sotsiaalne identiteet ei rahulda, võivad kas lahkuda grupist ja ühineda positiivselt erineva grupiga.

А так у меня нет никакого желания больше оставаться здесь вообще/.../ от нас очень много требуют/.../ нет такого, как сказать, толирантности к нам/.../нас считают оккупантами/.../там [välismaal] более лучшие уважают интересы тех, кто приезжает туда.

Tõlge [Mul pole üldse mingit soovi siia jääda/.../ meilt nõutakse väga palju/.../ ei ole seda, kuidas öelda, tolerantust meie suhtes/.../ meid peetakse okupantideks/.../ seal [välismaal] rohkem hoolitakse nende inimeste huvidest, kes tulevad sinna]

Enamikel õpilastest esines ka tugev integratsiooni tunnus. Need õpilased oli motiveeritud õppima eesti keelt ja kultuuri, et saaks tulevikus õppida ja töötada Eestis ja leida uusi eesti sõpru. Kuigi kõik õpilased arvasid, et eesti keele õppimisega peaks alustama võimalikult varakult, läksid mõned teatud mõttes iseendaga vastuollu öeldes, et eesti keele õpe on kasutu, sest eesti keelt räägib nii vähe inimesi.

Mitmeid kordi esinenud separatsiooni tunnused olid üldjuhul seotud Eesti kirjanduse põhimõttelise eiramisega ja Eesti pühade mittetähistamisega, mis oli põhjendatud Vene kultuuri kuulumisega. Järgnevas tabelis on esitatud akulturatsiooni tunnuste esinemist uuritavate õpilaste seas.

Tabel 4. Vene õpilaste marginalisatsiooni, integratsiooni ja separatsiooni tunnused

Marginalisatsiooni tunnused	Integratsiooni tunnused	Separatsiooni tunnused
Ei tunne ennast seotuna ei Eesti ega Venemaaga	Motiveeritus õppima eesti keelt ja kultuuri, et saaks tulevikus õppida ja töötada Eestis	Eesti kirjanduse põhimõtteline eiramine
Ei näe või ei taha siduda enda tulevikku ei Eesti ega Venemaaga	Motiveeritus õppima eesti keelt ja kultuuri, et saaks leida uusi eesti sõpru	Eesti pühade teadlik mittetähistamine

Vene õpilaste seotus vene kultuuriga näitas järgmiseid tulemusi:

- vene õpilaste suhtumine Venemaasse ja seal elavatesse inimestesse on negatiivne või vastandlik;
- vene õpilastel esineb raskusi enesemääratlemisel;
- vene õpilased ei ole rahul enda sotsiaalse identiteediga;
- vene õpilased eelistavad vene pühasid ja traditsioone;
- vene õpilased on eirava suhtumisega eesti kirjandusse.

3. Eesti ja vene kultuuri osa vene õpilaste etnilises identiteedis. Kolmandas

uurimisküsimuses tehti üldistavaid kokkuvõtteid kahest eelmisest uurimisküsimusest ja määrati kummagi riigi kultuuri osa õpilase etnilise identiteedi kujunemises.

Vene õpilaste enesemääratlemisel mängivad suurt rolli mõlemad kultuurid. Vene õpilaste etnilist identiteeti on võimalik mõõta toetudes Vihalemma ja Masso (2004) kuuete faktorlahendile.

- 1) *Võrgustikuline kuuluvus*. Sellesse kuulub venekeelne mikrokeskkond, kuhu kuuluvad vanemad, sõbrad, klassikaaslased ja kogu lähivõrgustik. Selle faktoriga ühineb veel vaimne ühtekuuluvuse faktor, kuna kõik uuritavad on ühe kooli õpilased;
- 2) *globaalse ühtekuuluvuse* faktori järgi ilmneb esimene dissonants õpilaste enesemääratlemisel. Osa õpilasi määratlesid end Eestis elavate venelastena, teine osa aga ei osanud määrata end üleüldse;

- 3) *samastumine edukatega*. Selle faktori alla tooksin näite õpilastest, kes sooviksid kuuluda teistesse etnilistesse gruppidesse. See soov on tingitud teise keele (inglise keele) eelistamisest ja eelistatava riigi paremast elukvaliteedist;
- 4) *samastumine idaeurooplastega*. Selle faktori alla kuulub õpilaste arvamus, et nad on Eesti venelased ja nende vastandamine Venemaa venelastele.

Tulenevalt nendest faktoritest ja eelnevatest tulemustest, on uuritavad õpilased rohkem seotud vene kultuuriga, eelistades vene tavasid, vene keelt kui suhtlemis-, kirjandus- ja meediakeelt. Suurem seotus vene kultuuriga tuleneb sellest, et õpilased kasvavad sünnist saadik venekeelses keelekeskkonnas, omandades keelt ja kultuurinorme enda vanemate kaudu. See on seotud ka Eestis elavate vene keele kandjate suure protsendiga, mis kokkuvõttes viib selleni, et vene keelt kõnelevatel inimestel ei teki nii tihti vajadust rääkida eesti keelt.

Vene õpilastel domineerib instrumantaalne eesti keele õppe motivatsioon, mis näitab eesti keele vajalikkuse mõistmist ning samas ka kultuuripädevust, mis väljendub vastava keele ja kultuuri interaktsiooninormide tundmisena. Samas on Rannut (2005) öelnud, et keeleõpet soodustab pigem integratiivne motivatsioon, mis eeldab eelkõige positiivset suhtumist keelekandjatesse.

Vene õpilased näitavad kõrget integratsiooni taset, mille puhul taotletakse nii enda kultuuri säilitamist kui ka kaasatust enamusühiskonda. Paljud õpilased väidavad, et eesti keelt peaks hakkama õppima lapsest saati ja on arvamusel, et kui nad oleksid õppinud eesti õppekeelega koolis, siis oleks nende eesti keele oskus suurepärane, sest eestikeelses koolis ümbritseksid neid eesti keelt kõnelevad inimesed.

Конечно изменило бы [muudaks eesti keele oskust]. Там же [eesti koolis] общение только на эстонском получается. Русских там мало

Tõlge *[Muidugi muudaks [muudaks eesti keele oskust]. Seal [eesti koolis] on suhtlemine ainult eesti keeles ju. Seal on vähe venelasi]*

Järgnevas tabelis on võetud kokku õpilaste seotus ja sidumatus mõlema kultuuriga. Tabeli esimeses ja teises tulbas esinevad tunnused esinesid peaaegu kõikidel uuritavatel. Tabeli kahe järgmise tulba tunnused esinesid üksikult (vt tabel 5).

Tabel 5. Vene õpilaste seotus Eesti ja Vene kultuuriga

Seotus vene kultuuriga	Sidumatus vene kultuuriga	Seotus eesti kultuuriga	Sidumatus eesti kultuuriga
Vene kultuuri eelistus või selle domineerimine	Negatiivne suhtumine Venemaal elavatesse inimestesse	Enda identifitseerimine Eestis elava venelasena	Eesti kirjanduse eiramine
Venekeelse kirjanduse eelistamine	Enda vastandamine Venemaal elavate inimestega	Soov õppida eesti keelt ja Eesti kultuuri	Tahtmatus siduda enda tuleviku Eestiga või selle mittenägemine
Vene keelekeskkonna domineerimine	Mittetahtmine elada Venemaal	Soov leida eesti sõpru	Negatiivne suhtumine Eestisse
		Eesti pidamine enda kodumaaks	Halb teadmine Eesti tavadest ja pühadest Motivatsiooni puudumine eesti keele õppeks

Uurimise käigus ilmnis vene õpilaste kõrge marginaliseerituse tase. Rannuti & Rannuti sõnul (2004) võib integratiivne areng muutuda assimilatiivseks või marginalisatsiooniliseks järgnevas põlvkonnas. Siinkohal on oluline meelde tuletada, et enamus uuritud õpilastest olid kolmanda generatsiooni lapsed. Samas ei vali inimesed marginalisatsiooni vabatahtlikult. Tavaliselt on see põhjustatud assimilatsiooni pealepressimisest või sunniviisilisest omandamisest (Berry, 1997). Oluline on välja tuua mitmed õpilaste arvamused:

Мама моя относится ну с такой же позицией как и я что если мы живем в этой стране, то мы должна знать этот язык и не думать о том, что вот мы русские

Я должна знать язык государственный этой страны

Ну если хочешь здесь жить, то с самого рождения должно быть

Tõlge [*Minu ema suhtub noh sama positsiooniga nagu minagi, et kui me elame selles riigis, siis me peame teadma seda keelt ja mitte mõelda sellest, et me oleme venelased*
Ma pean teadma selle riigi riigikeelt

No kui tahad siin elada, siis sünnist saadik peab teadma]

Paistab silma, et õpilased räägivad eesti keele õppimisest kui kohustusest ning seostavad seda hea eluga Eestis. Sellest ongi tingitud õpilaste domineeriv instrumentaalne motivatsioon. Ühe õpilase intervjuu katkendis esineb isegi assimilatiivsuse tunnuseid, kus õpilane räägib, et

elades Eestis peaks unustama, et ta on venelane. Selleks, et uuritavad saaksid head tööd ja haridust, peavad nad oskama eesti keelt. Tõepoolest, Eestis on eesti keele kui teise keele oskus seotud „inimeste subjektiivse elukvaliteedi ning sotsiaal-majandusliku staatusega“ (Vihalemm et al., 2011:116). Tekkinud situatsioon on vastuolus John Rex'i (1996) multikultuursuse ideaalse mudeliga, mille puhul mitmekultuursus on kooskõlas inimeste võrdsete võimalustega.

Eesti ja vene kultuuri osa vene õpilase etnilises identiteedis on näidanud järgmiseid tulemusi:

- vene õpilased on rohkem seotud vene kultuuriga, mis on põhjustatud sellest, et õpilased kasvavad sünnist saadik venekeelses keelekeskkonnas, omandades keelt ja kultuurinorme enda vanemate kaudu;
- vene õpilastel domineerib instrumentaalne motivatsioon, mis väljendub suhtumises eesti keele õppesse kui kohustusse;

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vene kultuuri osa vene õpilaste etnilise identiteedi kujunemises on suurem kui eesti kultuuri osa. Samas vene õpilased näitavad ka kõrget integreerimistaset, mis on pigem paratamatus, sest elades Eestis ei saa vältida kaasatust eesti kultuuri ja keelõppesse. Nii on ka öelnud Yun Young Kim (2001), et ükski immigrant ei saa kohanemist täielikult vältida, viibides domineerivas kultuuris, ja ei saa ka täielikult assimileeruda. Mõlema kultuuri mõju vene õpilaste etnilise identiteedi kujunemisele tekitab bikultuursust, mis on teadmine ja osalemine kahes kultuuris korraga – oma pärandkultuuris ja kultuuris, kuhu on jäädud elama (Schwartz & Unger, 2010). Kuid antud uurimuse käigus bikultuursus ja bikultuurne identiteet väljendusid pigem negatiivsest küljest.

Autor mõistab, et käesoleva uurimuse tulemused ei ole üldistatavad, vaid annavad ülevaate konkreetsete uuritavate enesemääratlusest. Uurimuse käigus on leitud vastuseid kõigile uurimisküsimustele. Töö eesmärk sai täidetud, milleks oli selgitada välja vene keelt põhikeelena kasutavate noorukite etnilisi hoiakuid, akulturatsiooni Eestis ja keelekeskkonna mõju nende enesemääratlemisel. Antud uurimistöö läbiviimine andis võimalust mõista kvalitatiivse uurimuse keerukust ja ajamahukust.

Probleemipüstitus tulevasteks uuringuteks vc

Tulevased uurijad võiksid uurida kunstliku keelekeskkonna eripära, tingimusi ja puudujääke. Erinevalt eelmistest generatsioonidest, ei pea noored eestlased tänapäeval vene keele õppimist vajalikuks ning seega, on omavaheline suhtlemine ka raskem. Paljud noored

eelistavad inglise keelt – vaatavad filme, loevad raamatuid, eelistavad seda meediakeskkonna keelena ja plaanivad siduda enda tulevikku inglise keelt kõnelevate riikidega. Tulevased uurijad võiksid uurida inglise keele positiivset ja negatiivset mõju erinevatele aspektidele.

Tänu sõnad

Täna kõik isikud, kes olid oma nõuannete ja näpunäidetega suureks abiks töö valmimisel. Samuti soovin tänada uurimuses osalenud õpilasi ja kooli õpealajuhatajat, kes aitas organiseerida kokkusaamisi õpilastega ja abistas intervjuude läbiviimise ruumi leidmisega.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on koostöös heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Abrams, D. & Hogg, M. A. (1990). An introduction to the social identity approach. Abrams, D. & Hogg, M. A. (Eds.). *Social identity theory: constructive and critical advances*. New York:Springer-Verlag, 1-9.
- Berry, J.W. (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: an international review*, 46 (1), 5-68.
- Berry, J.W. (2002). Kuidas koos elada? Alternatiivsed vaated kultuuridevahelistele suhetele. Ettekanne. Mitmekultuuriline Eesti konverents.Tallinn, 24.-25. oktoober. K. Kallas. (Koost). *Multikultuursus, integratsioon ja keeleõpe Eestis. Artuelusid ja visioone*. Tallinn:Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutus, 4-6.
- Berry, J.W., Phinney, J.S., Sam, D.L. & Vedder, P. (2006). Immigrant Youth: Acculturation, Identity, and Adaptation. *Applied Psychology: An international review*, 55 (3), 303–332.
- Brooks, R.L. (2012). Cultural Diversity: It's all about the mainstream. *The Monist*, 95 (1), 17-32.
- Cairns, E. (2010). Intergroup conflict in Northern Ireland. Tajfel, H. (Eds.). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press; Paris:Editions de la Maison des sciences de l'homme, 277-297.
- Deschamps, J-C. (2010). Social identity and relations of power between groups. Tajfel, H. (Eds.). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press; Paris: Editions de la Maison des sciences de l'homme, 85-98.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and Crisis*. New York: Norton.
- European Commission. European Cultural Values Summary Report. "Eurobarometer" survey. (2007)
- Galinsky, A. D. & Tadmor C. T. (2012). Getting the Most Out of Living Abroad: Biculturalism and Integrative Complexity as Key Drivers of Creative and Professional Success. *Journal of Personality and Social Psychology*, 103 (3), 520–542.
- Imoagene, O. (2012). Being British vs Being American: identification among second-generation adults of Nigerian descent in the US and UK. *Ethnic and Racial Studies*, 35 (12), 2153-2173.
- Inglis, D. (2008). *Culture and everyday life*. New York: Routledge.

- İşisag, Korkut Uluç. (2010). The Acceptance and Recognition of Cultural Diversity in Foreign Language Teaching. *Journal of Gazi Academic View*, 4 (7), 251-260.
- Jackson, R. L. (Toim). (2010). *Encyclopedia of identity. Volume 1*. Los Angeles: SAGE
- Kikerpill, T. & Kingisepp, L. (2000). *Keelekeskkond võõrkeeleõppe toetajana*. Tallinn: TEA Kirjastus.
- Kim, Y.Y. (2001). *Becoming intercultural. An Integrative Theory of Communication and Cross-Cultural Adaptation*. Thousand Oaks (California): Sage.
- Kwok-bun C. & Plüss C. (2013). Modeling migrant adaptation: Coping with social strain, assimilation, and non-integration. *International Sociology*, 28 (1), 48–65.
- Lauristin M. & Heidmets M. (1998). Sissejuhatus: Mitmekultuurilise Eesti valikud. M. Lauristin (Toim), Vare, S. (Toim), Pedastsaar, T. (Toim) & Pavelson, M. (Toim) *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 7-17.
- Lawler, S. (2010). *Identity: Sociological Perspectives*. Cambridge; Malden: Polity Press.
- Mahmud, S. H. & Schölmerich, A. (2011). Acculturation and Life Satisfaction: Immigrants in Germany. *Psychology Research*, 1 (4), 278-286.
- Oksaar, E. (1997). Mitmekeelsus, mitmekultuurilisus ja kultuuridevaheline suhtlemine. M. Lauristin (Toim), Vare, S. (Toim), Pedastsaar, T. (Toim) & Pavelson, M. (Toim) *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 69-80.
- Phinney, J. S. (1990). Ethnic Identity in Adolescents and Adults: Review of Research. *Psychological Bulletin*, 108 (3), 499-514.
- Phinney, J. S., Horenczyk, G., Liebkind, K. & Vedder, P. (2001) Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. *Journal of Social Issues*, 57 (3), 493–510.
- Phinney, J. S., Jacoby, B. & Silva, C. (2007). Positive intergroup attitudes: The role of ethnic identity. *International Journal of Behavioral Development*, 31 (5), 478–490.
- Phinney, J. S. & Ong A.D. (2007). Conceptualization and Measurement of Ethnic Identity: Current Status and Future Directions. *Journal of Counseling Psychology*, 54 (3), 271–281.
- Race, R. (2011). *Multiculturalism and education*. London: Continuum.
- Rannut, Ü. (2003). *Muukeelsete õpilaste integreerimine Eesti koolis*. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus
- Rannut, Ü. (2004). Kultuurierinevused ja kultuuridevaheline suhtlus koolis. Rannut Ü. *Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis*. Tallinn: Ilo Print, 36-67.

- Rannut M. & Rannut Ü. (2004). Uusimmigrantide kohanemine sihtkultuuris. Rannut Ü. *Uusimmigrandid meie ühiskonnas ja haridussüsteemis*. Tallinn: Ilo Print, 70-83.
- Rannut, Ü. (2005). *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. Analüütiline ülevaade*. Doktoritöö. Tallinna Ülikool.
- REL 2011: Eestis elab 192 rahvuse esindajaid (2012), Statistikaameti lehekülg, URL (kasutatud veebruar 2013) http://www.stat.ee/64309?parent_id=32784.
- Rex, J. (1996). *Ethnic minorities in the modern nation state*. New York: St. Martin's Press.
- Sau-Ek, K., Loogmaa, K. & Vainu, V. (2011). *Hilise keelekümbluse mõju. Uuringu tulemuste aruanne*. Tallinna Ülikool, haridusuuringute keskus.
- Schwartz S. J & Unger J. B. (2010). Biculturalism and Context: What Is Biculturalism, and When Is It Adaptive? *Human Development*, 53, 26–32.
- Schweitzer, A. (1984). *Kultuur ja eetika*. Tallinn: Eesti Raamat.
- Skehan, P. (1989). *Individual differences in second-language learning*. London: Edward Arnold.
- Slysz, A. & Soroko, E. (2012). A Scientific Journey on Experiencing Qualitative research. *Baltic Journal of Psychology*, 13 (1, 2), 36–44.
- Turner, J. C. (2010). Towards a cognitive redefinition of the social group. Tajfel, H. (Eds.). *Social identity and intergroup relations*. Cambridge University Press; Paris: Editions de la Maison des sciences de l'homme, 15-40.
- Vihalemm, T., Siiner, M. & Masso, A. (2011). Sissejuhatus: keeleoskus inimarengu tegurina. Vihalemm, T. (Toim). *Eesti inimarengu aruanne 2010-2011*. Tallinn: AS Printon Trükikoda, 116-118.

Lisa 1. Intervjuuküsimuste kava eesti keeles

I Kuidas sa määratled enda ja oma vanemate rahvuslikku kuuluvust ja selle tugevust?

- Kuivõrd sa tunned enda kultuuri?
- Mida tead Venemaast?
 - Mida tead kultuurist, poliitikast, kirjandusest?
 - Kes on sinu lemmikkirjanik ja lemmikteos?
- Kuivõrd oled Venemaal huvitatud?

II Kui sul oleks valida mis keeles rääkida, mis see oleks? Miks?

- Kui tihti, kus ja kellega sa kasutad eesti keelt? Miks?
- Mis keeles sa räägid koolis ja väljaspool kooli?
- Mis motiveerib sind õppima eesti keelt ja selles rääkima?

III Mis on sinu eelistatud meediakeel?

- Millistes keeltes sa vaatad televiisorit, loed raamatuid ja ajalehti, kuulad muusikat?
- Mida vaatad või loed eesti keeles?
- Kas sa arutad vanematega riigis toimuvat?

IV Kui oled Eestist kaua ära, mis tunded sul tekkivad kui tuled tagasi?

- Mis on sinu plaanid tulevikule?
- Kus riigis kujutad end elamas?

Lisa 2. Intervjuuküsimuste kava vene keeles

I Как ты определяешь этническую принадлежность себя самой/го и своих родителей?

На сколько она сильна?

- На сколько ты знаком/а со своей культурой?
- Что ты знаешь о России?
 - Что ты знаешь о культуре, политике, литературе?
 - Кто у тебя любимый писатель или произведение?
- В какой степени ты заинтересован/а в этой стране?

II Если ты можешь выбирать на каком языке говорить, какой язык ты выберешь?

- Как часто, где и с кем ты используешь эстонский язык? Почему?
- На каком языке ты говоришь в школе и за ее пределами?
- Что тебя мотивирует учить эстонский язык и на нем говорить?

III Какой язык СМИ ты предпочитаешь?

- На каких языках ты смотришь телевизор, читаешь книги и газеты, слушаешь музыку?
- Что ты читаешь или смотришь на эстонском языке?
- Обсуждаешь ли ты с родителями то, что происходит в стране?

IV Когда ты уезжаешь куда-то надолго из Эстонии и потом возвращаешься обратно, какие чувства ты испытываешь?

- Какие у тебя планы на будущее?
- В какой стране собираешься жить?

Lisa 3. Litereeritud intervjuu näidis 1

Litereerimismärgid

C	Intervjueerija
O	Intervjueeritav
<i>kursiiv</i>	Intervjueerija kõne
(.)	Lühike, aga siiski selgesti eristuv paus
(sekundid)	Pikem paus sekundites
=	Pausi puudumine sõnade vahel või kattuva kõne algus ja lõpp
a:i	Koolon vokaali järgi näitab, et häälikut venitatakse

C: Mx. Ну в этом вопросе я подразумевала, что не только выбор между русским и эстонским, а вообще =

O: =да, ну нет, даже если человек знает например итальянский, французский, он может быть красивый язык и словарный запас м: (.) полный, но всё равно мысль свою высказывать легче на родном языке, я думаю.

C: Mx=

O: = правильное и точнее

C: Mx. Понятно. А какая твоя позиция по отношению к эстонскому языку?

O: (.) Э: я считаю, что так получилось в жизни, что я живу э: (2) в стране (.) ну в смысле Эстония моя страна, но так получилось, что я, у меня русская семья и я живу в другой стране в Эстонии, то я должна знать язык государственный этой страны.

C: Mx =

O: = обязана, да.

C: Mx, а когда ты думаешь лучше начинать его изучать?

O: Э:м я думаю, что с (.) самого-самого (.) ну откуда человек=ребенок начинает разговаривать (.) и: я вот учусь в эстонском классе с погружением, но у меня позднее погружение, я не совсем считаю, что это не совсем правильно поздно начинать, где-то в шестом, седьмом классе, потому что (3) э:, ну это дело привычки уже когда пару лет ты учишься на своем языке, а потом такой резкий переход на другой язык, то есть если учить эстонский то с самого (.) уже начала (.) в садик (.) в садиках русских должен быть эстонский я думаю язык и: в школах если такая хорошая идея как погружение есть, то она должна быть только с первого класса, а не позднее.

Lisa 4. Litereeritud intervjuu näidis 2

Litereerimismärgid

C	Intervjueerija
O	Intervjueeritav
<i>kursiiv</i>	Intervjueerija kõne
(.)	Lühike, aga siiski selgesti eristuv paus
(sekundid)	Pikem paus sekundites
=	Pausi puudumine sõnade vahel või kattuva kõne algus ja lõpp
a:i	Koolon vokaali järgi näitab, et häälikut venitatakse
> <	Muust kõnest kiiremini räägitud koht
-	Lõpetamata sõna

C: Mx, а когда ты думаешь лучше начинать его изучать?

O: Э:м я думаю, что с (.) самого-самого (.) ну откуда человек=ребенок начинает разговаривать (.) и: я вот учусь в эстонском классе с погружением, но у меня позднее погружение, я не совсем считаю, что это не совсем правильно поздно начинать, где-то в шестом, седьмом классе, потому что (2) э:, ну это дело привычки уже когда пару лет ты учишься на своем языке , а потом такой резкий переход на другой язык, то есть если учить эстонский то с самого (.) уже начала (.) в садик.. в садиках русских должен быть эстонский я думаю язык и: в школах если такая хорошая идея как погружение есть, то она должна быть только с первого класса, а не позднее.

C: Mx=

O: = вот.

C: А что тебя мотивирует учить эстонский?

O: (2) M: ну, любой человек хочет (.) ну нормальный человек э: благополучное будущее себе и: (1) я понимаю, что (.) эстонский мне нужен (.) для: хорошей работы в будущем и конечно же что бы хорошая работа была. Нужно отучиться (.) образование на эстонском получать, лучше если я буду продолжать учиться. (тихо)

C: Mx. (.) Понятно. А: как часто, где и с кем ты используешь эстонский язык?

O: Э: (кхм) ну дома говорю на русском, в школе с одноклассниками на русском, (.) с учителями (.) м: с эстонскими на эстонском и: есть несколько знакомых хороших эстонцев тоже.

Lisa 5. Näidis intervjuu kodeerimisest

Koodid	Väljavõtted intervjuust	Memo/autori selgitused ja tähelepanekud
Seotus vene kultuuriga	<p>я русский/ уважаю русскую культуру и язык, горжусь ей</p> <p>я предпочитаю русские праздники и традиции ну потому что лучше с ними знаком</p> <p>чисто эстонских праздников я не знаю, у большинства есть русский аналог... разве что день независимости Эстонии</p> <p>Считаю, что знаком с культурой достаточно хорошо/ запомнился «Вий» Гоголя/ книги Беляева</p>	On teadlik vene kultuuri tavadest
Seotus eesti kultuuriga	по приезду обратно чувствовал облегчение от того, что наконец попал домой	
Suhtumine oma etnilise gruppi	<p>а не тем базаром, в который Россия превратилась</p> <p>по-моему, как страна, так и люди, проживающие в ней, деградируют, а с ними и литература, телевидение и прочее</p>	<p>Negatiivne suhtumine</p> <p>Negatiivne suhtumine oma etnilistesse kaaslastesse</p>
Enda koha mitte teadmine olemasolevates võrgustikes	не чувствую с ней сильной связи (<i>с Россией</i>)	
Marginalisatsioon	<p>Больше ощущаю себя космополитом что ли</p> <p>так я собираюсь в будущем уехать из Эстонии, возможно в Англию</p>	Ei taha siduda enda tuleviku ei Eesti ega Venemaaga

Emakeele kasutamine kodus ja lähiringkonnas (suhtlemine oma etniliste kaaslastega)	Друзья русские/на русском В моем окружении практически нет эстонцев, поэтому и необходимость использовать эстонский язык появляется нечасто	Suhtlemine kodus ja sõpradega
Eesti keele kasutamine lähiringkonnas	в магазинах, когда что-то надо спросить , вот/ Может быть когда ходим на дискотеку в эстонскую школу, то там тоже приходится общаться в школе при ответе на вопросы	Eesti keelekeskkonna kujunemine Eesti keelekeskkonna kujunemine
Makrotasandi meediakeskkond	Новости читаю на русской версии дельфи а в остальном же предпочитаю смотреть и читать на английском. в англоязычных сми информация более обширна и доступна	Inglise keele suur osatähtsus Oluline on keele kättesaadavus
Integratiivne motivatsioon	Английский наверное, потому что <u>международный</u> и я думаю везде востребованный	Eelistatud keel. Toob välja sõna „международный“. Uuritavale on oluline, et kõneldavat keelt saaks kasutada mitmes riigis. Integratiivse ja instrumentaalse motivatsiooni segu
Instrumentaalne motivatsioon	Английский наверное, потому что <u>международный</u> и я думаю везде востребованный для жизни и работы в стране язык необходим	Pigem instrumentaalne motivatsioon, sest öeldu tundub kui kohustus ja ainuke võimalus riigis elamiseks.
Keeleõpet takistavad tegurid	ну потому что нигде кроме Эстонии и может быть Финляндии эстонский не пригодится.	Motivatsiooni puudumine

Kultuuripädevuse ja akulturatsiooni ilmingud	<p>я сразу же с первого класса пошел бы в эстонскую школу/ в эстонской школе я бы уже знал язык, и эстонский и русский/ так легче было бы</p> <p>ну я думаю что его надо знать, потому что мы в Эстонии живем</p> <p>лучше всего начинать его учить с малых лет (эстонский язык)</p> <p>Ну я думаю что его надо знать (эстонский язык), потому что мы в Эстонии живем</p>	Uuritav oletab, et kui ta oleks algusest peale läinud eesti kooli, siis ta oskaks rääkida mõlemat keelt - eesti keeles rohkem
Harjumus tuttava keskkonnaga	потому что <u>уже привык, не хотелось</u> менять что-то, вот. И страшно было идти куда-то в другое место	Õüilane ei taha midagi muuta, sest on harjunud.
Adaptatsiooni vältimine	потому что уже привык, не хотелось менять что-то, вот. И <u>страшно было идти куда-то в другое место</u>	Küsimus oli seotdu uuritava õppimisega eesti koolis. Uuritava oletatav adaptatsiooni vältimine võib olla põhjustatud hirmust, mis on igale adaptatsioonile iseloomulik

Lisa 6. Näidis põhi-ja alakategooriate jaotusest

Etnilise identiteedi kujunemist mõjutavad asjaolud			
Seotus eesti ja vene kultuuriga	Akulturatsiooni ja kohanemise edukus		Keeleõppe ja keelekeskkond
Etnilised hoiakud	Akukuratsiooni ja kohanemise ilmingud	Kohanemisprotsess	
Seotus Vene kultuuriga	Kultuuripädevuse ilmingud	Marginalisatsioon	Integratiivne motivatsioon
Seotus Eesti kultuuriga	Harjumus tuttava keskkonnaga	Integratsioon	Instrumentaalne motivatsioon
Suhtumine oma etnilisse gruppi	Adaptatsiooni vältimine	Separatsioon	Keeleõppe motivatsiooni takistavad tegurid
Ebarahu oma grupikuulumisega	Kartus kohanemise ees		Vene/eesti keele kasutamine kodus ja lähiringkonnas
Enda koha mitteteadmine olemasolevates võrgustikes			Kunstlik keelekeskkond
Soov kuuluda teise gruppi			Makrotasandi meediakeskkond